

ÁTÍRT ÓMAGYAR DON-ROVÁSOK /1. rész/

Közel öt éve, hogy a „Kelet-európai rovásaink” című írásban¹ foglaltam össze azokat az I. L. Kizlaszov „Felirat Kódexéből”² azonosított, Don-, Kubán- és Don–Kubán rovásfeliratokat, amelyeket magyarul olvastam. Most részleteiben újból visszatérek ezekre, mert az akkor írtak már nem mindenben felelnek meg a ma ismereteknek.

Mindazon rovások, amelyek olvasata (megfejtése) nem az egyes (V) *magán- és (C) mássalhangzó, valamint a ki nem írt* (magas- és mély) *magánhangzóval harmonizáló egy és kéthangú egy-szótagú (vC, Cv) gyökjelek* (rovásbetűjelek), és *a magyar nyelv szabálya szerinti hangzósítás* (szóképzés) alapján íródtak, utólagos felülvizsgálatra szorulnak.

Előzetes az ómagyar rovásjelek és írásrendszer felismeréséről.

Korábbi írásaim,³ még jórészt Csallány Dezső, Vékony Gábor, Ráduly János, Ferenczi Géza és mások útmutató munkáiból szerzett tudás alapján íródtak. Az elégtelen székely jelek kiegészítésére én is átvettem *Tőlük* idegen rovásjegyeket, de igyekeztem azok hangértékét (több kevesebb sikerrel) magyarként használni. Mindig is kényszerűnek és irányítottnak tartottam, ha a hozzánk köthető, hazai földből előkerült rovásfeliratokat törökül olvasták! Ma már tudom, hogy valójában nem is tehettek mást, mert fel sem merült (*merülhetett*) egy korábbi, a székely előzményét jelentő *rótt magyar írás feltételezése*. Csallány is megtapasztalta, „*hogy a [honfoglalás-kori és azt megelőző] magyar rovásírás nem azonos a székely–magyar rovásírással. Több rovásbetű elüt vagy változatot jelent... egy részük a török írásrendszerből való... emlékei a XV. századtól kezdve ismertek.*” Lásd az „Ismét átnéztem”... (Delibeli 2021) írásomat. Nem csoda, hogy elfogadta a szittya–hun eredet helyszínein előkerült „rokon” Don-, Kubán-, Orchon- és Jenyiszej-vidéki türk jelek használatát. Meg is alkotta velük a „török nyelvű hun–székely” *vegyes rovásírást*, amit az uralkodó történelmi szemlélet is sugallt, merthogy a hont foglalók amúgy is törökül beszéltek!

Vékony Gábor az elégtelen Kárpát-medencei székely jeleket a *feltevésén alapuló* nagyszentmiklósi és „kazár” jelekkel egészítette ki, mivel köztük jól megfigyelhető „közös eredetű” kapcsolatot látott. Ebben tévedett is, meg nem is. Ha már vallotta, hogy a kazárnak (ami szerinte valamiféle köztörök, de nem bolgár–török) nyoma van a honfoglalók beszédében és a székely írásban, akkor ezen az úton kellett volna kutakodnia. Rájöhetett volna, hogy ha a kazár–magyar együttélés jeleit nem türk szemüvegen át nézi, akkor bizony azok magyar betűjelek... Tesz ugyan kísérletet néhány ismerete szerinti avar-, honfoglalás-kori rovás „magyar (inkább magyaros) olvasatára,” de leginkább mégis valamilyen török megoldást keresett. Orosz nyelvtudása lévén bemutatta és javította is, néhány ismert orosz szerző türk olvasatát, cseremis, kazár, volgai bolgár, oszét, arámi, párthus, glagolita stb. hangjelek szükség szerinti bevonásával. (Vékony 2004)

Bakay Kornél, Kánnai Zoltán, Z. Tóth Csaba, Mesterházy Zsolt és mások östörténeti írásai rávezettek, hogy a magyar rovás emlékeit a Kárpátokon túl, elődeink keleti szálláshelyein kell keresni. A székelytől eltérő nagyszámú Kárpát-medencei rovásjegy is arra utal, hogy azokat szkíta, hun, avar néprészeink, Árpád-magyarjai hozhatták magukkal. Akkor nincs is más feladatunk, mint a hazatérők írástörténeti emlékeit időben és térben visszafelé követve, megkeressük azok elsődleges földrajzi helyét. A legközelebbi „átmeneti” szálláshelyek: Levédia, Etelköz, Kazária, a Kaukázus térsége, ahol a szkíta–hun utódok, onogurok, szabírok és magyarok mint „birodalmi alapítók,” de társult népek biztosan ott voltak, lehettek. Orosz tudósok (Kuznyecov, Artamanov, Malov és mások) ezen helyekről nagyszámú türknek, kazárnak tartott rovásleletet ismertettek (még onnan is ahol elő sem fordultak). Sajnálatos, hogy részünkről senki sem hívta fel az oroszok figyelmét arra, hogy ott magyarok is éltek! Ugyan A. M. Sčserbak néha emlegeti a szabírokat, besenyőket, protobolgárokat, a magyarok rokonait. Ligeti Lajos és Bartha Antal is csak némileg foglalkozott a kazár írással, míg Erdélyi István régész csak néhány írásemléket igyekezett tisztázni.

1. <https://www.leventevezer.extra.hu/Keleti.pdf> (2017. II. félév)

2. I L Kyzlaszov: *Runičeskie pis'menosti evrazijskix stepej*. Moszkva, 1994.

3. Ezek a (magyarostortenet.gportal.hu) Weblapon 2014.-től, és u. o. „Cím” (Delibeli évszám) alapján megtalálhatók.

Kétségtelen, hogy nem tudtam volna tovább lépni, ha nem használok fel SZ. A. Pletnyeva (novocserkaszki kulacs és Kockij gorodoki ezüst tál) jelkészletének⁴ türk, és Vékony egyes „kazár” jegyeinek hangértékét magyar hangzóként. Ezekkel már esélyem volt, az akkor hozzáférhető szerzők, Vékony és mások rovás megfejtéseit átírni, másképpen értelmezni.³

Az újszerű hang- és betűjelek birtokában lehetővé vált, hogy Kizlaszov szálláshelyeinkről összegyűjtött türk, kazár, kasszog rovásfeliratait magyarul olvassam. Az egyre szaporodó olvasatok révén állandósultak, újabbakkal bővültek, változtak is a már *ómagyarnak* elnevezett rovásjelek (betűjelek), és fokozatosan feltárultak az írás szabályai. Mindeközben idejét múlttá váltak korábbi felfogások, mint: „egy jel és fordítottja is azonos, a mássalhangzót előtte *e* hangzóval ejtik, a szóvégi összevonások nem használhatók a szavak derekán”, stb. (Sebestyén 1999, 215., 217.). Új eddig nem ismert értelme lett a tükrözött, fejre állított és döntött rovásjeleknek, több szólóról pedig kiderült, hogy rejtett elemekből is állhat. Láthattunk akár 6-8 tagú összevonásokat (ligatúrákat), amit a rovók az írás logikai rendszeréhez igazodva, egyéni kifejezőmódjuk szerint szabadon, és mégis érthetően szerkesztettek. A kellő számú Don-, Kubán-, Jenyiszej- és Iszfár feliratok alapján (oroszbesorolás) lehetővé vált az *ómagyar rovásjelek* összegyűjtése, az *írás szabályok* leírása.

Eleink írását így mind keletebbre és időben visszafelé követve, jutottam el a fellelhető legrégebbi (Kr. e 5. századi) szaka – „Az Issziki rovásfeliratról” (Delibeli 2020) –, valamint a Kárpát-medencei szkíta: „Két bronzkori rovás” (Delibeli 2020) és a „Vaskori szkíta rovástábla” (Delibeli 2022) feliratokig. Ezek rovásjelei alapján már gondolhattam arra, hogy ősiségük még közel állhat (az akár tízezer évvel korábbi) ősnyelvünk egy és két hangú egy-szótagú, „előlegi jelentésű” (Fogarasi, 1834) gyökszavaihoz, az *ómagyar rovásjelek*hez. Talán nem tévedek, ha a szaka felirat rovásjeleit tartom a magyar Kelet legkorábbi jegyeinek, mert egy vélhetően déli eredetű Kárpát-medenceire egyelőre újabb példák nem ismertek.

Az elégtelenül kevés számú ősi jelet Kizlaszov SE 1–18. jelölt Jenyiszej-medencei, minyuszinszki, Iszfár, Acsiktas feliratok megfejtése során⁵ ki is kellett egészítenem, a már ismert kelet-európai *ómagyar rovásjelekkel*. Ezek egy részéről viszont később kiderült, hogy nem mindegyik helytálló, némelyek csak területhez (néphez) köthetők, vannak lecserélendők, melyek valójában ligatúrák. Fel is vetődött, vajon a „kiegészítések” nyugatról kerültek-e a közép-ázsiai szteppi feliratokba, vagy a helyben létrejötteket a népvándorlás vitte nyugatra, a kelet-európai Don, Kubán feliratokba, a Kárpát-medencébe. Különös utat járt be, talán a dravidákkal közös, Isszik-i S alakú $\text{Თ} (^1\mathbf{k})$ jel, mely a kaukázusi-, majaki (Ვ , Ზ , Თ , Ი , Კ) ligatúrákon keresztül, még a ladánybenei edény feliratán is látható. De talán a karosthi *na* és az *ómagyar* (\mathbf{n}) jel sem idegenek egymásnak.

Láthattuk, hogy a középkori RVDIMENTA („A hun betűkről, melyek közönségesen székely betűknek neveztetnek”) 32 szóló betűjeléből 20 azonos alakú- és hangú *továbbélő*, 7 „áthangolt” vagy „átszerkesztett” – ($^2\mathbf{d}$) $\text{X} > eb$, az ($^1\mathbf{m}$) $\text{Თ} > ecz$, az ($^2\mathbf{s}$) $\text{Თ} > eny$, az ($\mathbf{e/o}$) $\text{Თ} > \text{Თ} o$, a ligatúrát jelentő $\text{Თ} > ep$, a (\mathbf{cs}) $\text{Თ} > fs$, a szintén ligatúrás $\text{Თ} > v$, az ($\mathbf{ü}$) – *ómagyar rovásjel*, míg az *ef*, *egg?*, *eh*, *ely*, *eti*, stb. *korabeli* újítások lehetnek. Az ábécé $\text{Თ} \text{enth}$ jelét, az *ómagyar* ($^2\mathbf{r}$) rovásjelet, mindenki a törökből átvettnek tartotta. Sir Gerard Klauson szerint valószínű egy görög P (*rho*) forma, egy heftalita érmével nem ellentétes ez a betű, de a szimmetria érdekében egyszerűsítették.⁶ (?)

Nem kétséges, hogy a jóval korábbi szkíta jelet (*másokat is*) a törökök vették át! Amúgy az $\text{Თ} \text{enth}$ jelét nem is tudom értelmezni (ligatúra, szótagjegy?), benne sem az -n-, sem a -t- jele nem ismerhető fel. Helyénvalóbb lenne helyette a *szkíta* $\text{Თ} (\mathbf{n}^2\mathbf{t})$ ligatúra, ami talán kapcsolatban állhatott a görög (hellén) ϕ *phi* betűvel, de hangtani azonosság van az ó-hellén ψ *szt*, *sztí* (ma *psi*) és a szkíta $\text{Თ} (\mathbf{cs})$ (*stira* – csira) a későbbi (\mathbf{zs}), valamint a \wedge *gamma* és $\text{Თ} (\mathbf{g})$ között is. Azt hiszem, Aczél József többi szittyá–görög jelpárhuzama sem hagyható figyelmen kívül.⁷ Úgy gondolom egy lehetséges, és sokkal összetettebb déli (Anatólia, Kis-Ázsia) eredet felderítése még várat magára.

4. Bakay Kornél: *Őstörténetünk régészeti forrása II.* Miskolci Bölcsészeti Egyesület, 1994. 95. (85. kép)

5. https://www.leventevezer.extra.hu/Kozep_azsiai_rovasaink.pdf (2018. I. félév)

6. Eleink XIII. évfolyam, 1. sz. (33) 34.

7. Dr. Aczél József: *Szittyá–görög eredetünk.* Első kiadás. Budapest, 1929, 42. és 183. Letöltve: 2020. 08. 25.

Mindenek előtt elismeréssel kell szólni Kizlaszov kiemelkedő munkájáról.² Talán nem is vagyunk tudatában annak, hogy ő- és nyelvtörténetünk kutatásának akaratlanul is mekkora szolgálatot tett azzal, hogy összegyűjtötte és kiadta régészársainak az eurázsiai szeptepén feltárt rovasleleteit. E hatalmas terület epigrafikus emlékeit (nem lévén más fogódzó) kénytelen volt földrajzi alapon: Don, Kubán és Don–Kubán „írásoknak” nevezni. Persze abban tévedett (nem tudván róla), hogy besorolásuk nem lesz helytálló, mert e különállónak vélt feliratok, valójában államalapító elődeink: hunok, szabírok, onogurok, avarok, Árpád magyarjainak *ómagyar írásemlékei*, amiket aztán nyelvész kortársai különféle fonetikai megfontolások alapján: ősi török, protobolgár, kazár, dunai-, volgai bolgár, besenyő, cserkesz stb. nyelvekbe igyekeztek besorolni.

*

Ennyi előzetes után rátérek jelen írásomra. Újból átnéztem a korábbi kelet-európai rovasaink olvasatait, megfejtéseit (ezek a megadott linken visszanezhetők), és szükség szerint javítom, kiegészítem azokat a közölt szempontok szerint oly módon, hogy kisebb betűmérettel »...« közt csak a leletek leíró ismertetését, a vonatkozó közléseket, ábrákat, hivatkozásokat veszem át. A lecserélendő olvasat(ok) levezetését nem ismétlem meg, de „[...]” között megadom, hogy összevethető legyen az újabbal.

Az átírást bemutató rész a ** után olvasható.

A folyamatosan számozott feliratokat igyekszem úgy szerkeszteni, hogy egyes részek akár önállóan kiemelhetők legyenek.

Megadom az egységes jelöléseket és írásszabályokat:

A szóló és ligatúrában lévő *ómagyar* rovas képjelét, amennyiben lehetséges mindig megadom, az olvasatba tartozót zárójeles (**kisbetűvel**) jelölöm. A rovasjelet és ligatúrát a sorvezetése szerint ábrázolom, betű/hang értékét balról-jobbra írom. Ligatúraváltozatok esetén a feliratba nem tartozókat általában nem közlöm. Az ¹-s mély, a ²-s magas magánhangzót vonzó, a ³-s tükrözött, a *-s fejre állított rovasjelet jelent, a hangrendet jelölő számot elé írom. A felirat betűsorát NAGYBETŰVEL, a mássalhangzóval harmonizáló *ki nem írt* magánhangzót, kisbetűvel írom.

A tükrözött „függőleges szárú” magán- és mássalhangzót rejtett elemire bontva ligatúraként is értelmezhető: Υ (²t³) ~ | + Υ (²t³-sz), Ψ ~ (a/á³-sz); betűsorának olvasata „visszafelé,” mintha az elől álló tükrözött helyet cserélne az utána állóval/állókkal: SZ-²T; SZ-A/Á. Az elől álló tükrözöttet **vastagítva** kiemelem. A kezdő(k) utáni továbbiak helyben maradnak: Υ + Υ + Υ (²t³-sz)-²t³-¹j³ ~ (SZ-²T³)-²T³-¹J³ vagy ¹J³-²T³-(SZ-²T³). A sorvezetés alapján fejen álló (²t³*) alulról-felfelé sorolva: | + \backslash (²t³*-sz)-sz, értelme | + Υ (²t-sz), mintha felállított és visszafordított lenne, két -sz- betű nem lehet egy jelben (²t³* \neq (²t³*-sz), de felülről-lefelé sorolva a (²t³*) is (²t-sz) értelmű.

A jobbról sorolt, r/irányba/ vagy balra sz/irányba\ döntött szóló és összevont rovasjel hangértékét, a dőlés irányával azonos egyenes zárójelbe tett **kisbetűvel** jelölöm, értő olvasatát (balról-jobbra) a jel alakjához igazodó iránybetű (r; sz) elé vagy utána írása adja meg „hangkapcsolatként: $\Upsilon = \mathbf{r}^{\backslash 2} \mathbf{t} \backslash \sim \mathbf{r}^{-2} \mathbf{T}$; $\Upsilon = \backslash \mathbf{j}^3 \backslash \mathbf{r} \sim \mathbf{r}^{-1} \mathbf{J}^3$; $\wedge = \mathbf{sz} / \mathbf{j} \sim \mathbf{sz}^{-2} \mathbf{J}$; $\mathbf{j}^3 / \mathbf{sz} \sim \mathbf{sz}^{-2} \mathbf{J}^3$. Az iránybetű is rovasjel.

Az ómagyar és székely jelek hangértékét nem igazolom, azok írásaimban megtalálhatók. Az előzőekben helytálló szóló és karakter jeleket, az ábécéből bevontakat, a jelen írásban megismert újabbakat, minden egyes felmerülésekor nem igazolom (visszanezhetők), ezeket a felirat betűsorába *dőlten* írom be. Estenként [...] -be megadom a javítandó jelet/jeleket.

A hosszú magán- és mássalhangzókat a rovak nem jelölték.

A szavak helyesírása a <https://helyesiras.mta.hu>>helyesiras>default>suggest szerint.

A rovasjelek jelölésénél felhasználok dr. Hosszú Gábor székely–magyar, Kárpát-medencei és kazár rovas karakter készletét. Letöltve 2009. október.

A jelen íráshoz tartozó további részek oldal számozását folyamatosan- és / per jeles al-számozással különállóan is folytatom, hogy önállóan is közzé tehető legyen.

Első rész

Majak vára javított ómagyar Don-rovásai

A Majak helységnév helyes orosz megnevezése: Majackoje gorogyiscse. (A Majaki félreértésen alapul.) A várerőd a Tyihaja Szoszna folyó doni torkolatánál, Divnogorje falú közelében kiemelkedő, mintegy 50 m magas természetes mészkő platón fekszik, közel 1 ha kiterjedésű. A téglalap alakú erőd fala fehér faragott, mészkő kváderkövekből emelt köpenyfal.

Kizlaszov a Don írásokban felsorolt feliratokat Kazária két bolgár és alán népességéhez kötötte, megjegyezve, hogy nem hozhatók kapcsolatba a 8–10. századi Szaltovó-Majak kultúra különböző halom és kurgán temetési szokásaival.

III. Felirat ~ D 1. Majak-1

Előző írásomban⁸ a **III–VII.** Feliratokat Fehérné Walter Anna írása⁹ alapján ismertettem, ami valójában Scserbak: „Néhány szó a Don-vidék rovásírásos feliratairól” című írás kivonata.

»A feliratot 1899-ben az „amatőr” D. M. Strukov találta egy mészkő faldarabon. Hét karakterből áll, a betűk mérete nem ismert. Eredetileg egy moszkvai múzeumban tárolták, de 1902-ben már nem találták. Rajza a GIM archívumból ismert. Megadva a leletet ismertető kiadványok.

Próbálták olvasni:

- Scserbak: Uma (vagy ^Ama) ^Eng ^Üs (vagy ^Eng ^Es) ^At ¹bi
- Uma Ängüs atibi, azaz Uma és Angus – neveink.
- Turesinanov alánul: Alanuj Kan, azaz Kan alánok.
- Bajcsorov: Sug (a) imek.«

A felirat jelsora:

7 6 5 4 3 2 1

„[A rovásbetűk jól azonosíthatók...

Betűsora:

¹M A G ¹S ¹T K-Ü B
1 2 3 4 5 6 7

Mai nyelvünk szerint:

MAGaSaT KÜBü, azaz *Magasat kőből*

olvasatot kapjuk, ami nagyon is összhangban van az erőd fal védelmi funkciójával, s talán még azt is mondhatjuk, hogy az építető, a vár ura (törzsfő) vésette fel, mozgósító, buzdító feliratként: építsünk kőből magasat!]]”

**

Ezt a feliratot, amennyiben jelsora valóban helytálló és nem a türk jelekhez igazított, az *ómagyar* rovásjelekkel már másképp oldom fel. Helytálló a 3. (**g**), a 4. (¹**s**) és 6. (¹**k-i/ü**) ligatúra.

- Az 1. jelet már nem tartom a Pletnyevától (rövidítve P.) átvett $\hat{\text{m}} - \text{M}$ [¹m] jelének, ez az *ómagyar* $\Upsilon + \text{Ü}$ (¹**d-2**) vagy $\text{l} + \text{v} + \text{Ü}$ (¹**d-2v-sz**) összevonása, megfelelhet mindkettő.
- Újszerű a 2. karakter (L) betűjele. A Kubán > (**a/á**) jel alakja a Don feliratokban a semleges (⁰**l**) hangot jelöli, a továbbiakban az ilyen rovásjeleket is nagybetűvel jelölöm.
- Az 5. sem a [¹t] jele, hanem az < + > (**L-1d**), a -d- kisalakú, vagy az ◊ + > (**L-2k**) ligatúra. (Az *ómagyar* (¹**t**) jelének tartott P. ◊ m (T) jel nem lett végleges.)
- A 7. [**b**] jegy a — + 1 (¹**b-1r**) vagy a 1 + 1 (²**j-1b**) összevonása, mellékjele az r-hez igazodik.

Az új betűsor balról-jobbra, *dőlten* a már ismertek:

(¹D-²L) L G ¹S (L-¹D) (¹K-I/Ü) (¹B-¹R)
1 2 3 4 5 6 7

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítása, a továbbiak során / per jellel elválasztva:

aD eL Lo iG/áS áL/D aK/I Bi/Ra

Mai nyelvünk szerint:

Add el ló igaz, áld aki bírja! Lesz akinek megfelel.

Értelmezhető a felirat a (¹**d-2v-sz**); és (²**j-1b**) jegyekkel is: (¹D-²V-SZ) L G ¹S (L-¹D) ¹K-I/Ü (²J-¹B),

aD Vi/SZa Lo/Go/S Lo/D K/I/Je/B, azaz **Add vissza lógós lovad, kijjebb!** Azaz kifelé!

⁸. Delibeli József: *Majaki magyar rováskövek*. <https://www.leventevazer.extra.hu/Majaki%20magyar.pdf> (2015. III. n.)

⁹. Walterné Fehér Anna: magyarmegmaradasert.hu/files/k_aktatar/fa_er_1.pdf 251–256.

A Kizlaszov által közölt D 1. Felirat (Makarenko rajza)¹⁰ eltér az előzőtől, csak 6 karakterből áll.

A 6. karakter nem 'ʃ' alakú, hanem egy enyhén ívelt „)” (n) alakhoz közepén egy kisalakú (²v), vagy az (ny) rovásjelet jelentő rövid ✓ alak illeszkedik. Megfelelhet az (ny) és (ny-²v) is. (lásd a D 7.-nél is).

Az új betűsor: (¹D-²L) L G 'S (L-¹D) (NY-²V)

Az egy- és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítása:

aD eL Lo/Go/S /Lá/D NYü/Vö

Add el lógós, lásd nyüvő!

Mai nyelvünk szerint:

Azaz megvisel. A feliratokat lórtartó véste a vár kőfalába.

Cz-F szótárából:¹¹ KIJEbb másodfokú igekötő. Jobban kifelé. LÁDD indulatszó a. m. íme! **lásd!** NYŰ (1) áth. részesülő: nyüvő; elvisel.

*

IV. Felirat ~ D 2. Majak-2

»A felirattöredék 6 karakterből áll, hossza 8, magassága 2–3,2 cm. 1909-ben N. E. Makaranko találta, az Ermitázsban őrzik. Fel vannak sorolva a felirattal foglalkozó kiadványok, és akik megkísérelték olvasni.« A felirat:

Y < Y X D >

6 5 4 3 2 1

„[A rovásbetűk az alábbiak szerint azonosíthatók...

Olvasatom jelsora:

A/Á ¹S ²R J-T-I-SZ ¹D ²L-²L

1 2 3 4 5 6

ÁsÓ ReJTI-SZáD eLöL, azaz Ásó rejti száz elől!]

**

Ez az olvasat ugyan egy tanulságos szállóige is lehetne, ami bölcsen arra figyelmeztet, hogy értéket, kincset, a „kibeszélő” szája elől jobb elrejtteni ásóval! Mégis elvetem, mert a 3. jel nem szóló, a 4. és 6. karaktert pedig már másként oldom fel. Ismertek az 1. (L), a 2. (¹s) és az 5. (¹d) jelek.

- A 3. korábbi P. [r] jelet is javítanom kell, mert az valójában egy összetett jelalak, szárai között is rovásjelek vannak. Fő karaktere az X alakú (²d) rovásjel, ami önmagában is felbontható $\begin{matrix} D \\ S \end{matrix} X \begin{matrix} V \\ D \end{matrix}$ (²V-²D-²S) és $\begin{matrix} V \\ D \end{matrix} X \begin{matrix} D \\ S \end{matrix}$ (²D-²V-²S) betűsorra, belsejében felül a \diamond/\wedge (²s/²k), alatta a V/\diamond (²k/²v) jelek azonosíthatók. Két öttagú palatális (²V-²s/²k-²D-²k/²v-²S) és (²D-²s/²k-²V-²S-²k/²v) betűsört is felállíthatunk. A nagy X szárjeleit nagybetűvel, a közbensőket kis betűvel jelöltem, a / per jel jelen esetben: vagy.
- A 4. karakternél nem egyértelmű, hogy melyik tagja áll „előrébb,” jobb lesz, ha vertikálisan értelmezzük. Alulról-felfelé: $\Psi + \downarrow$ (¹t³-sz-¹i/¹j), a (¹t³) \neq (¹t³-sz), felülről-lefelé nézve az (¹i/¹j-¹t³) jelsort jelenti. Az Ψ alak a (K 5. Khumara-6; a Pomázi gyűrűn), az SE. 1. Sulek 3 és Homokmégy-halmi feliraton 'i', a D 7. feliraton pedig Ψ alakú.
- A 6. jelalak hasonlít az Iszik-felirat alsó sorának jobbszélső jeléhez, de most álló helyzetű. (Delibeli 2020) A kurzív alakú *ómagyar* jelben felül a Ψ (²t/²l/i/ü) betűk valamelyike lesz. Összevonásként a $\zeta + J + \Psi$ (²l-²j/²l-n³) és a (i/ü-²j/²l-n³) is szóba jöhet.

Az új betűsor:

L 'S (²D-²k-²V-²S-²k) (¹J-¹T³) 'D (²L-²J/²L-N³)

1 2 3 4 5 6

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Lá/S/D Ke/Vé/S Ki iJ/aT aD Lö iJ/eN

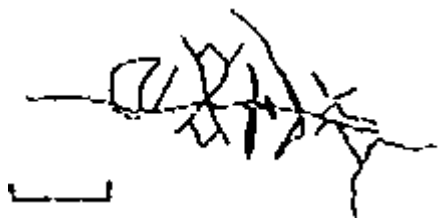
Mai nyelvünk szerint:

Lásd kevés ki íjat ad, lő ilyen!

10. http://sl55239215.onlinehome.us/turkic/30_Writing/Codex_EuroAsiaticDon_En.htm

11. Czuczor Gergely – Fogarasi János: *A magyar nyelv értelmező szótára I–VI*. Pest, 1862–1874. Röviden: Cz–F

Kizlaszov eltérő D 2. rajzát¹⁰ is megpróbáltam értelmezni:

- Az első karakterben felül a X (²d), alatta a döntött \ (sz), vagy az sz-irányú ^ sz/²j/ jelet vélem látni.
- A 2. (a/á) vagy (L), utána szóelválasztó van.
- A 3. az l (sz) vagy az ì (i) jele.
- A 4. karakter az előzőből: (²V-²s/²k-²D-²k/²v).
- Az 5. az egyvonalas / (¹r) és a 6. jel < + { (¹d-e/o/n³), esetleg < + † + { (¹d-²j-e/o), a jé a d-én van.

Betűsora:

²D sz/²J/ L / SZ (²V-²k-²D-²v) ¹R (¹D-²J-E/O)

Hangzósítva:

...D SZo éJ/eL / SZi/ve Kö De Ve/Ra/D éJ/E, esetleg éJ/É

Mai nyelvünk szerint: ...szid szó éjjel / szíve kő, de virrad éje, esetleg éjjél!

A **virrad** tájdivatosan verrad, oszlik az éj. A **virrad éje** átvitt értelemben: javul sorsa, élete, esetleg felvirrad új élete. Nem kizárt a bölcs intelem, és az sem, hogy sírfelirat.

*

V. Felirat ~ D 3. Majak-3

»A feliratnak az orosz szerző szerint két szomszédos D 2. és D 4. darabja is van. Három vagy négy karakterből áll. Hossza 6,5 magassága 3,5 cm, az első jegy 4 cm. Makarenko találta 1909-ben a fellegvárban. Felsorolva a kiadványok és akik próbálták olvasni.

Scserbak a feliratot Németh Gyula besenyő nyelvű rovásbetűivel próbálja olvasni, mint *írja*: az első jel " i " (?), a 2. rovás jel minden bizonnyal a mi ábécénkbelől hiányzó (a besenyőben) " n " betűt jelzi. Nem mulaszthatjuk el a két utolsó jel összehasonlítását az orthoni " csi " és besenyő " n " jelekkel. A kapott betűcsoport – besenyő vagy kazár név – "ipinüg".« Felirata:

„[Nézzük lehet-e magyarul olvasni...

4 3 2 1

Ü SZ-¹T N SZ-O-N-I
1 2 3 4

ÜSZ-uTÁN SZONI, azaz *Ülsz után szólni!*"]

**

Természetesen ez az olvasat és a hozzá fűzött magyarázat sem helytálló!

Gyakorlatilag csak a szóló 3. > (n) *ómagyar* jel felel meg, a többi ligatúráként kell értelmezni.

- Az 1.-re megfelel a P-től átvett (i/ü) jel, de szóba jöhet a (n³-²I) ligatúra is.
- A 2. [sz-¹t] karakter valójában az ◊/Λ + Y (²l-²s) vagy az (²l-²k) ligatúra.
- A 4. [karakter] is javítani kell, az az < + † (i-n³) vagy az (i³-n³) összevonása, az (i-e/o) nem jöhet szóba, mert a magyar nyelvre nem jellemző a magánhangzó torlódás.

A felirat betűsora a kétféle első jellel:

(I/Ü) (L-²K) (N) (I³-N³) vagy (N³-²L) (²L-²K) N (I-N³)

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Ü/Lö Ké/Ne iN/I vagy L/eN éL Ki/Né I/Ná,

Mai nyelvünk szerint:

Ülő, kéne inni! Vagy Lenn él, kinél inná!

A D 3. **Majak-3** rajzát a *Szerző* így adja meg,¹⁰ kivágtam:

Csak két karakter tér el az előzőtől:

- Az 1. az *ómagyar* Don feliratok gyakori (¹k-¹r) ligatúrája, kiegészítés nélkül.
- A 4. jel pedig az \ (²l) rovásbetű jele. Korábban Vékony a kazár -l- jelnek tartotta, lásd a környei rovásfelirat 6. jelét. (Vékony 2004, 204.)

A D 3. betűsora:

¹K-¹R ²L-²K ²L ³I-³N

Hangzósítva: aK/oR Le Ke/L ün/I

Mai nyelvünk szerint: **Akkor le kell ülni!**

A felirat előírás, ha (inni, szólni) akarsz le kell ülni!

*

VI. Felirat ~ D 4. Majak-4

»Szingén Makarenko találta a fellegrárban. Öt karakterből áll, hossza 10,7 magassága 4–5,7 cm. A felirattal foglalkozó kiadványok és olvasatot adók felsorolva. A felirat:

5 4 3 2 1

Scserbak: Az egybevágó jelek (Ξ) megegyeznek a besenyőkkel. A \Re jelet a besenyő "V" = "dzs" jelekhez hasonlítjuk, bár az ilyen közelítésnek tulajdonképpen nincs alapja. A felirat alapgondolata nem egészen világos. Ha a feliratok nyelvében... *udzsa*k szavak alapjait lágy kiejtésűeknek tekintjük, amiről Németh Gyula a besenyő nyelvben oly meggyőződéssel beszél, akkor az adott összehasonlítás *meleg tűzhely* értelemmel magyarázható, ami **kemence** értelemben fordítható le. Sőt nem tekinthetjük kizártnak a jelcsoportnak névi minőségben való használatát sem.⁹«

„[Nos nézzük a jeleket az én értelmezésem szerint...

SZ ¹CS ²L-I-¹T-N Á ¹CS
1 2 3 4 5

SZo CSaLI-TaNÁCS azaz, a*Szó csali tanács!*

Talán a felirat tényleg töredék, hiszen akár ki is egészíthetjük, hogy (a hazug) szó, csali tanács!]"

**

Gyakorlatilag csak a 3. karaktert kell helyesbíteni. Az állhat felülről-lefelé az \succ (n) és a tükrözött λ (¹t³-sz), azaz (n-¹t³-sz) ligatúrából. Alulról sorolva a (¹t³-sz-n) jelsor, a (¹t³) \neq (¹t³-sz), fővonala nem függőleges, lásd λ (¹t) jobbról sorolva sz-, balról sorolva λ r-irányú.

A 2. és 5. jel eddig nem fordult elő, ez az ómagyar (CS) betű képjele, az 1. és 4. jelek ismertek.

A javított betűsor:

SZ CS (N-¹T³-SZ) L CS vagy SZ CS (¹T³-SZ-N L CS

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

áSZ CSi/N/T SZo/Li/CS vagy áSZ CSu/SZo/T Ne oL/CS vagy (Ne áL/iCS)

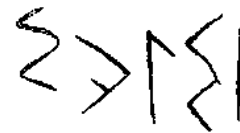
Mai nyelvünk szerint: **Állsz csínt szólíts!** Vagy **Állsz csúszót, ne olts!** vagy **ne állíts!**

Két hasonló értelmű feliratot kaptunk. A **csúszó** alatt a hajbókoló, a **ne olts** alatt a ne altass, (ne áltass), a **ne állíts** alatt a ne ámíts értendő.

*

Ugyanezt a feliratot Kizlaszov így adta meg:

- A 3. jel a tükrözött \uparrow (¹j³-sz) ligatúra.
- A 4. jelben egy rövid sz-állású vonalka van, jelentése: $\setminus + \succ$ (L-sz).

A módosított betűsor:

SZ CS (¹J³-SZ) (L-SZ) CS...

A gyökjelek hangzósítva:

üSZ CSá/SZ Jo/L SZi/CS...

Mai nyelvünk szerint:

Ülsz csász, jól szíts!

A változatok is hasonlóak. Cz-F szerint: CSÁSZ (1) tájszó ~ földön csúszó.

S. Ja. Bajcsorov rajza a D 4. Felíratra:

- A 2. jel felett van egy \int (¹k) jel, az alatta lévő jel a (cs) betű pontatlan átírás lehet, mert a rajzolt alak valójában az \int (¹m) jele, amivel a szöveg nem érthető.
- A 3. karakter betűsora: $\setminus + \lambda + \succ$ n-(²l³*-sz)-sz-¹r, azaz **n-²l-sz-¹r**, az -r- az n-vonalában folytatódik.

A 4. jelben az (n) ívére illesztett X (²d, ²d³) betű látható, vagyis ez az (n-²d) ligatúra.

Bajcsorov betűsora:

SZ ¹K-CS (N-²L-SZ-¹R) (N-²D) CS

Az egy és kéthangú gyökjelek hangzósítása: üSZ Ko/CSi/N Le/SZö uR iN/Di/CS

Mai nyelvünk szerint:

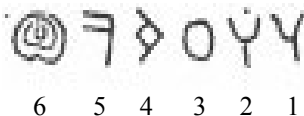
Ülsz kocsin leszó úr, indíts!

Ez már egy más értelmű felirat.

*

VII. Felirat ~ D 5. Majak-5

»Szentén Makarenko találta 1909-ben a vár falában. A felirat hossza 8,7 cm, magassága 1,9–3,2 többnyire 2,5 cm. Az egyik jel (a 3.) sérült, a baloldali pedig úgy néz ki, mintha tamga lenne. Kora: 9. század. A kiadványok és olvasási kísérletek felsorolva. Scserbak olvasata: *Irümtuba*, a 6. jelet tamgának, azaz nemzetségi- vagy törzsi jelnek tekintette.«
A felirat képi jelsora Walterné írásból:¹⁰

»A feliratsor minden jegye ismert az előzőek alapján. Az ismertek közé sorolom a 6.-at is, mely véleményem szerint ligatúraként értelmezhető. E kacsaringós 6. jelalakot: $O \rightarrow$ (${}^2m-n/n-{}^2m$) kapcsolatnak tekintem. Emlékeztetnék a 7. lábjegyzetbeli írásomra, ahol tárgyaltam, hogy „egy arra alkalmas egyes rovásjegy is felbontható fedett elemeire”. Jelen esetben az 'O', az (2m) betű, mely értelmezhető: N-M, M-N, M-E, M-N-E vagy N-M-E ligatúraként is. Példa is van rá a mezőberényi gyűrűfeliraton, ahol az O rovásjegy olvasata az eM-E mutatószó. A 2. jel feletti pont, úgymint a novocserkaszki kulacs -l- betűje feletti, szóelválasztó jel lesz, mellette jelöltem.«

„[Így már gond nélkül hangzósítható a felirat...

I/Ü ²J • ²M ¹T B/V N-²M
1 2 3 4 5 6
ÜJ • iMÁT BeNeM azaz *Ülj imát bennem!*

Talán a cizellált 'O' jel a rovásbetűn kívül, még a széleskörűen ismert és elterjedt Nap Fia szimbólumot is jelenti, a hunok magukat a „Nap népének” tartották!]]”

**

Mindegyik karakterrel találkoztunk már, legfeljebb más hangalakkal. Vegyük sorba az olvasatba tartozó ismerteket: az 1. most ($n^3-{}^2t$), a 2. az (${}^1i/{}^1j$), a 4. ($L-{}^1d$) vagy ($L-{}^2k$), az 5. pedig a (${}^1b-{}^1r$) összevonása. Külön veszem a 3. és 6. jegyet.

- A 3. szólóként az O (2m) betűjele (P-nél is), de mint fentebb írtam „rejtett elemeire” is bontható, az $\zeta + O$ (${}^2m-e/o$), (${}^2m-{}^3n$) és $O + \zeta$ ($n-{}^2m^3$) betűsorra, az utóbbi a szövegértő.
- A 6. jel sem érthető másként (tamgás alakja ellenére), mint két spirálba rajzolt (2m) jel. Folyamatos vonalvezetésében felismerhető a $O + \zeta + O + \zeta$ jelsor (meg is törik, meg is szakad), legfelül egy picit kör is látható, ami Bajcsorov kinagyított rossz minőségű fényképén valójában a \diamond (2k) betű jele. A karakter tehát az ($n-{}^2m^3-n-{}^2m^3-{}^2k$) ligatúra.

Az új betűsor: $(N^3-{}^2T)$ (${}^1I/{}^1J$) ($N-{}^2M^3$) ($L-{}^1D$) (${}^1B-{}^1R$) ($N-{}^2M^3-N-{}^2M^3-{}^2K$)
1 2 3 4 5 6

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

iT üN/I Ne/M áL/oD Bo/Ru/Ni iM N/eM Kö // iT iN/I Ne/M oL/D Bo/R N/eM ün/éM Ki,

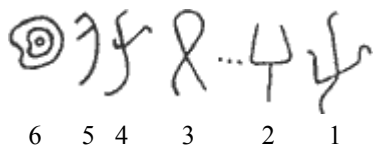
Mai nyelvünk szerint:

Itt ülni nem állod, borulni ám nem kell! // Itt inni nem old bor, nem ülném ki!

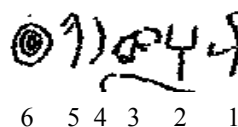
A Cz–F alapján: Kö tájéjtéssel kell, köll. A **nem állod** ~ nem bírnád ki, a **nem old** ~ nem lazulsz.

Az első olvasat szerint az imaházban ülni nem bírnád ki, akkor (le)borulni sem kell, míg a másik esetben nem ülnéd ki, hogy ott bortól lazulj. Ha közvetve is, de a feliratok utalnak arra, hogy a várban volt/lehetett arra szolgáló helyiség, imaház, még ha azt nem is látogatta buzgón mindenki.

A D 5. Feliratról a *Szerző* rajza:

és Bajcsorové: (olvasata... *Elbeg...*)¹⁰

Az ismert karakterek beillesztésével megkísérlek levezetés nélkül, egy lehetséges betűsört megadni:

(${}^2d-{}^1I/{}^1j-{}^1k$) ${}^1i/{}^1j$... ($g-{}^2s-n^3$) (${}^1k-i-{}^1k$) ($n-{}^1b-{}^1r$) ($n-{}^2m^3-n-{}^2m^3-{}^2k$)
1 2 3 4 5 6

($ny-{}^1r$) ${}^1i/{}^1j$ (${}^2m-sz-n^3$) n $n-{}^1b$ (${}^2m-n^3-n-{}^2m^3-{}^2k$)
1 2 3 4 5 6

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:
De oJ aK/I...eG iS Ne/K/I Ki/N Bo/Ru/Ni Me/Ne iM Ki

sa/NYa/R/Ja Mi SZ/áN/oN iN/Ba M/éN éN/eM Kö

Mai nyelvünk szerint:

De oly aki ki beteg is, neki kín borulni, menne ám(im) ki! Mármint az imaházból.

sanyarúja mi szánon ínba mén, élnem kell!

Kiegészítve is a kőfelirat egy imaház falára való. Cz-F: IM (2) ám. A **sanyarja** ~ kínozza értelmű.

◇

A továbbiak a Kódex és a „Majaki magyar rováskövek” című írásom⁸ alapján, hivatkozás nélkül.

◇

D 6. **Majak-6** Felirat

Makarenko találta az 1909-s feltáráskor, kora: 9. század. A szerző rajzán, két ló között, három függőleges sorban feliratmaradványok. A látható részfeliratok lehetséges olvasatával nem kísérleteznék. Publikációk felsorolva, olvasat közöletlen, sejtés, hogy a kő a lovak nevét mutatja.¹⁰

*

D 10. **Majak-7** Felirat

»A felirat szintén az erőd falából származó faltöredéken van, melyet a Pine nevű folyó torkolatánál találtak valamikor 1910 és 20 között, a meglelés körülményei nem ismertek. A múzeumba egy Turbina nevű személy vitte be, 1942-ig a voronyezsi múzeumban volt, a háborúban megsemmisült. A felirat – a szóelválasztó kettősponttal – hét karakterből áll, olvasat nem áll rendelkezésre.«

A méret nélküli vázlatot S. N. Zamjatin készítette:

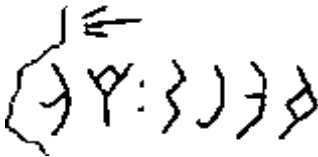
„[A majaki feliratok eddigi szelleme alapján, két olvasatra adok javasolat:

¹T ¹R-N SZ-¹J-N ¹M : ¹T-²L N-J-A és

1 2 3 4 5 6

¹T ¹R-N SZ-¹J-N ¹M : ¹T-²L-SZ N-J-A

1 2 3 4 5 6

ToRoN SZoJoN Ma : iT-üL aNJA vagy ToRoN SZoJoN Ma : iT-üL-aSZoNJA, azaz
Toron szóljon ma, itt ül anyja! Vagy Toron szóljon ma, itt ül asszonya!

Egy katona vagy ismert személy halotti torának állíthat emléket a felirat kiemelve, hogy méltatásához szóljon hozzá az ott ülő anyja, illetve házas esetén; asszonya, felesége.]”

**

Utólag átnézve az olvasatot, több karakter meghatározása is pontatlan, nézzük végig újból:

- Az 1. jelet korábban P. δ [¹t] jelének tartottam. Az előzőek alapján megfelel az (L-¹d) vagy az (L-²k) ligatúra, de felmerülhet még a továbbélő $\diamond + \triangleright$ (a/á-²k) változat is.
- A 2. karakter nem az [¹r-n], hanem az $\triangleright + - + \grave{\text{i}}$ (i-¹r-²l) betűkből álló ligatúra, az -l- fővonala az i-hez igazodik.
- A 3. betűsor is hasonlóan oldható, az (i) utáni (²l)-t az ζ (n³) zárja, együtt az $\zeta + \triangleright + \grave{\text{i}}$ (i-²l-n³).
- A 4. ómagyar \mathfrak{z} (¹m) rovásjel, eddig nem fordult elő.
- Az 5. karakter ismétlődő: (²l-²k) vagy (²l-²s).
- A 6. a D 1. feliratban (ny), illetve (ny-¹r) volt, az utóbbi itt is megfelel.

Az új betűsor: (L-²K) (I-¹R-²L) (I-²L-N³) ¹M : (²L-²K) (NY-¹R)

1 2 3 4 5 6

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

ál Ki Iá/Ru/L I/Lö/N áM : üL Ké/NY/uR

Mai nyelvünk szerint:

Áll ki járul illón, ám : ül kényúr!

Cz-F: az I fölcseréltetik a j betűvel, kivált mély hangú szókban. ÁM kötőszó 1) bizonyító, erősítő jelentésű. A **kényúr** helyett talán helyénvalóbb, (a Cz-F szerinti fejedelem, főség megnevezés.)

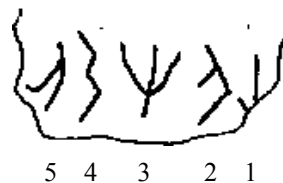
Beilleszthető az 5.-be az (²L-²S) is, mint **leső**, azaz a potyázó. Esetleg az 1. helyére az (a/á-²k) A/Ki ~ **aki**, vagy a (¹t) iT ~ **itt** szó is, de kellene rájuk még igazolás.

D 11. **Majak-8** Felirat

»A Majak fellegrában találták ismeretlen körülmények között, valószínűleg az 1910–1920-as években. Egy Turbina nevű személy vitte be a Voronyezsi Múzeumba, 1942-ben megsemmisült.

Öt karakterből áll felirattöredék, mérete nem ismert, kora: 9. század. Kizlaszov publikálta, olvasat nincs megadva. « Erről is csak *Zamjatyin* méret nélküli vázlat maradt fent:

„[Ismert az első... A felirat betűsora:
¹L ¹G O-SZ-¹J ¹M ¹T-NJ/NY-A
 1 2 3 4 5
 LoGO-SZiJaM (SZiJ Má) TuNYa, azaz:
Lógó szijam (szij már) tunya!

A lógó szíjtól, ostortól, korbáctól eltunyulsz]”

**

A karakterek új értelme:

- Az 1. jel nem az [¹I], hanem a fejen álló √ (¹j*), jelentése (sz-¹j).
- A 2. sem a [g] betű, hanem az / + > (L-¹r) összevonása, az r egyvonalas.
- Ismert betűkből áll a 3. (¹i/¹j-sz) karakter, a 4. pedig az előzőből az (¹m).
- Ugyancsak ismerős az 5. jegy, mely az (ny-¹r) ligatúrától a hosszabb mellékjelével tér el, vagyis része a λ (¹t) betű is. Együtt az (ny-¹r-¹t) összerovás.

Az új betűsor tehát:

SZ-¹J (L-¹R) (¹I/¹J-SZ) ¹M (NY-¹R-¹T)
 1 2 3 4 5

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

SZo/J Lo/Ra iJ/áSZ Má’ NYe/Ri/T

Mai nyelvünk szerint:

Szólj lóra ijász, már(is) nyerít!

A felirat nem mást, mint az ijász és lova közötti fennálló szoros kapcsolatot állítja elénk.

◇

1975-ben Pletnyeva vezetésével újra indultak a régészeti feltárások az erődvárban, melyek 1982-ig tartottak. Ezek eredményeként újabb rovásfeliratok (D 12–D 21.) kerültek elő, melyeket Pletnyeva 1990-ben paleográfiai tanulmányban publikált. Sérülések miatt nehezen értelmezhetők, vagy csak töredékek, némely esetben a képi vázlatok is elégtelenek a rovásjegyek azonosítására.¹⁰

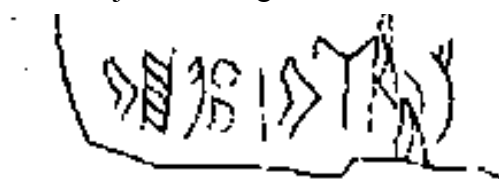
◇

D 12. **Majak-9** Felirat

»A fellegrában folyó ásatások során Pletnyeva és G. E. Afanajev találták egy falazóelemen, előlapi mérete: 65×32–22 cm, középső részén két mély hasadék. A felirat eredeti hossza 26 cm, magassága 6–8 cm, a betűvéssések vékony vonalúak, számos helyen újravéssés látszik. A 2–4. karakter kevésbé világos (bizonytalan), az 5. és 6. karakternél meglévő felületi sérülés valószínűleg már a felirat előtt is ott lehetett. Az SH (Orosz Állami Ermitázs) őrzi. Kora: 9. sz. Olvasat nincs közölve. Az ismertetés 8 karaktert ad meg, de láthatóan legalább 12-ből áll amennyiben a vázlat alakhűnek tekinthető. Hozzáteszem a kipontozott részeket kényszerűen elfogadom.

A rovásjegyek számozását utólag az olvasat alapján adom meg. A 3. jelet beszúrásnak értelmeztem, a 10. pedig már nem fért volna ki 7–8–9. betűsor után, így azt lejjebb rótták. «

Kizlaszov rajzából kivágtam a feliratot:

12 11 10 9/8 7 6 5 4 3/2 1

„[A felirat betűjeleit...
 így rögzítem:

²K-²T N V-N-É G SZ-V ¹L, SZ ²M B-N N-J Z-B ¹L
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

KiT NeVeNÉ áG SZoVaL, SZeMéBeN NöJ Z

Kit nevelné ág-szóval, szemében nőj zabbal!

A lovat okosabb zabbal, mint ág-szóval (vesszővel) nevelni.]”

**

Ez a felirat egy lovas ember számára világosan érthető intelem, mégis elvetem annak ellenére, hogy némelyik karakter kisebb javítással, sorrend változtatással, átjelöléssel meg is felelne.

Ilyenek:

- Az 1. [²k-²t] nem sorrendhelyes, a ʀ (²t³ vagy ²l³) mellékjele hosszabb és előrébb is áll, mint a nagy hasú ʃ (²k) betűé, ez az (²F³-²k-n) ligatúra.
- Az 5. [sz-¹v] helyesen sorolva: felül a kisalakú M (¹v), alatta az l (sz) betűvel a (¹v-sz) összevonása, kiegészítő pontokkal a l + M + 1 (¹j-¹v-sz).
- A 10. [b-n] sorrendje helyesen: (n-¹b).

A többiekre új meghatározás kell.

- Kétséges, hogy a 2. és 3. jel különálló-e? Ha különállóak, akkor a 3. jel a folyamatos vonalú sz-irányú ʘ sz/n-¹j/ ligatúra, belsejében a pontozott ʘ (n-e/é) kiegészítéssel az sz/n-¹j/(n-e/é) jelsor. Ha egybe tartozóak, akkor főkarakterük a X (²d) vagy ʘ (¹³-sz) jegy, de n-alakú vonalakkal. A d-alakú (n-²d-n-¹j) ligatúra kiegészítve a (¹³) jellel, az (n-¹t³-n-²d-¹j) jelsora.
- A repedés melletti 4. jel kipótolva is zavaros, talán ʘ (g), ʘ + ʘ (g-¹d), esetleg ʘ + ʘ (²m-g).
- A 6. és 12. karakter ʘ + ʘ (L-e/é), alul nyitott.
- A 8. ʘ + ʘ (L-e/o) vagy (L-³n).
- A 9. egy ʘ + ʘ (¹j³-sz)-²l alakú karakter, az l-szára a j-hez igazodik, kiegészítve az n-(¹j³-²l).
- A 11. egy gyakran előforduló öt mellékvonalas ligatúra, a legegyszerűbb változata a ʘ + ʘ (¹b³-sz)-z összerovás, a -b- mellékjelei meghosszabbítva.

Egy lehetséges betűsor változat:

(²L³-²K-N) (N-¹T³-N-²D-¹J) ²M-G (¹J-¹V-SZ) L-E/É SZ L-³N (¹J³-SZ)-²L N-¹B (¹B³-SZ)-Z L-E/É

1 2-3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

iN/éK-Le/N oT Ne/Dü Jo Mi/Ge Ja/Vu/SZ eL/É üSZ iL/ön SZo/J Le Ne Bo/SZu/Bu üZ/éL E

Mai nyelvünk szerint:

Innék lenn ott nedű jó, megjavulsz, elé ülsz illón szólj le/szóljál, ne bosszúból úzzél el!

A Halotti Beszédből: „mige” ~ meg, mög igekötő. (Gyárfás 2010, 86). Cz–F szótár: EL (2) székelyes, palócos tájéjtésben az -l- előtt, mondat végén az e elesik, s hosszúvá (ę) válik.

A pontozott kiegészítésekkel ezt az olvasatot valószínűsíttem. Utólag jelöltem ki a karaktereit.

Korábban külön írásban¹² ismertettem a kötömb (D 13. és D 14.) rovásait, ezt felhasználok most is.

D 13. Majak-10 Felirat.

»Az előző mésző tömb másik oldalán, megközelítőleg a felület középvonalában, a kő széleihez elég közel, két sorban írás található. A jobboldali karakterek nagyobbak és szélesebb vésetűek mint a többi, olvasni jobbról-balra kell. Az első sor magassága 3–4 cm, a másodiké 2,5 és 6, de többnyire 3 cm, vésetei 1–2 mm mélyek. A felső sorban 33, az alsóban 32 karakter van. Szinte lehetetlen megkülönböztetni mindkét sor baloldali részén az 5–6 karaktert. Tekintettel az összetételre, az írás paleográfiai tagoltságára, lehetséges, hogy a feliratot egy személy készítette és egységes szöveget tartalmaz a 76–78 karakter. Találták 1978-ban a fellegvárban, Pletnyeva és Afanajev régészek ásatása során. Az Ermitázsban őrzik. Kora: 9. század. Kiadványok felsorolva, olvasat nincs megadva.

Az 1978-as ásatáson Erdélyi István is részt vett, erről a „Rovásfeliratok a majackojei várból.” című írásában⁽⁴⁾ számolt be. Mint írja: „1975-ben (hétesztendő előkészítő tárgyalások után!) megkezdett Szovjet–Magyar Régészeti Expedíció, majd 1978-tól Szovjet–Bolgár–Magyar Régészeti Expedíció néven szereplő vállalkozás ásatásai a ... Majackoje nevű kazár-kori kővár területén és környékén, érdekesnél érdekesebb tudományos eredményeket szolgáltatottak.” Egy nagy kötömb – a külső délnyugati falrészről 23,5 m-re keletre a kaputól, mérete: 68–70×41–46×33–31 cm, egyik oldalán két befejezetlen szarvas vésete látszik⁽²⁾ – teljesen megmaradt. „Ezen voltak a leghosszabb rovásfeliratok. Ezekről mi magunk is készítettünk fényképfelvételeket (Sugár Lajos fényképész) és rajzokat is (Erdélyi Balázs építészmérnök), amelyeket a MTA Régészeti Intézete Adattárába helyeztünk el.

12. Delibeli József: *Egy majaki kötömb rovásai*. <https://www.leventevezer.extra.hu/Majaki%20kotomb.pdf> (2016)

Másolatait megkapták budapesti és szentpétervári nyelvészek is, de megfejtésük eddig még nem került nyilvánosságra... Korábban ezen a lelőhelyen a 20. század első éveiben már találtak némely, a falak maradványain lévő kőtömbökön feliratokat, de azok egyszavasak. Az 1960–70-es években G. F. Turcsanyinov nyelvész iráni (alán) nyelven kísérelte meg őket feloldani. Számunkra úgy tűnik, hogy az újabb, általunk megtalált nagy feliratok valószínűleg türk (kazár) nyelven íródtak.

A jelek jelentős része megtalálható a nagyszentmiklósi aranykincs feliratain is.”«

Az 1. Kizlaszov, a 2. Pletnyeva kiemelt rajza.⁽⁴⁾ A korábbi feliratok olvasata folyamatosan:

„[Láthatóan eltérések vannak...

A Felső feliratrész betűsorát 1–13. így rögzítettem:

¹ L	¹ M	¹ K- ¹ T	² M	² L	¹ L	² D	² B	SZ	² L	B- ² K- ² T	¹ M	G	² T- ² K
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

LáM uKoT eMeL(áLD) LáD, BeSZéL BéKÉT (a)MiG ütöK

Lám ukkót emel (áld) lásd, beszél békét míg ültök

Az ukkó (akó) alatt áldomást kell érteni, ukkon,- (akó) pohár áldomást ivó, szerződést kötő pohár, a mongol alapján annyi mint uko, ivó pohár. (Cz-F. Szótár 580.) A „lád” a lásd ige archaikus alakja...

A 14–23. szakasz betűsora:

¹ T- ² L	A	² K	¹ M	¹ B	SZ	¹ T- ² L-SZ	² T-N-(I)	² D-Z- ² T-H	¹ V
14	15	16	17	18	19	20	21	22	23

iT éL AKi Ma BoSZuT éLeSZTöN iDÉZ öt-HiVá

Itt él aki ma bosszút élesztőn (élesztvén) idéz, őt hívja

A hangsúlytalan „v” nem idegen a magyar nyelvtől, az 'élesztteni' mai alak, szóba jöhetne a '²TN-I' szítani ige is, de a palatális -t- nem harmonizál. Inkább gondolnám a 'lá', lám, ni indulatszót az 'AKi' helyett. (Cz-F. 1246.) A kettős mássalhangzót csak egyszer jelölik...

A különböző rajzok közötti legnagyobb eltérések a sorvégnél tapasztalhatók, ezért megadom a Kódex D 13. rajzát is:

(4). Turán Új (IV. évfolyam) 2. sz. 2001, 67–68.

A felirat vége:

1. $\dots\dots > \downarrow \diamond \dots\dots \downarrow \dots\dots \downarrow$
 Kódex rajzán: $\downarrow \text{H}^* > : \diamond \text{X} \text{Y} \text{D} \text{1} \text{D} \downarrow$
 2. ${}^1\text{R} \text{H}^* \text{A}/\text{Á} : \text{D} {}^2\text{R} \text{Y} \text{D} \text{I}/\text{J} \text{D} :$
 34 33 32 31 30 29 28 27 26 25 24

Egyértelműen a feliratnak ez a legbizonytalanabb része, s azt hiszem maradéktalanul egyik sor sem olvasható.

Nézzük a 2-s sort: $: {}^1\text{L}/\text{N}-\text{E} {}^1\text{I}/\text{J} {}^1\text{L} {}^2\text{L} {}^2\text{R} {}^1\text{L}/\text{N}-\text{E} : \text{A}/\text{Á} {}^2\text{D}-\text{Z} {}^1\text{R}$
 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34

Talán: NE áJáL éLRe NE : ÁDoZ uR
 A Kódex sora: SZ ${}^1\text{S} {}^1\text{J} {}^1\text{S} {}^2\text{T} {}^2\text{R} {}^2\text{K} : \text{A}/\text{Á} {}^2\text{D}-\text{Z} {}^1\text{R}$
 SZó SuJoS, iT éR Ki : ÁDoZ úR

Viszont, ha a 33. karakterbe a (${}^1\text{t}-{}^2\text{k}-\text{z}^3$) hangértékű összevonást helyettesítjük be, akkor az előző mondatrészekhez jobban illeszkedő olvasatot kapunk:

SZ ${}^1\text{S} {}^1\text{J} {}^1\text{S} {}^2\text{T} {}^2\text{R} {}^2\text{K} : \text{A}/\text{Á} {}^1\text{T}-{}^2\text{K}-\text{Z} {}^1\text{R}$
 SZó SuJoS iTéR Ki : ÁTKoZ úR
Szó súlyos, ittér ki átkoz úr!

Az „ittér” jelentheti azt a jelenlévőt, akit itt ér valami – például kiátkozzák –, de lehet az itten ér, itt ér rövidebb, archaikus változata. Természetesen szó érheti az „átkoz” szót a hangrendi hiba miatt, de bele gondolva \downarrow (${}^1\text{k}$) jelét nehéz lett volna összevonni a -z- alakjával. Így talán érthető és tudatos is lehetett a rovó választása az illeszthető ${}^2\text{k}$ -betűvel. Amúgy hangrendileg helyesen csak három különálló rovásjellel lett volna megoldható, ami valószínű már a helyhiány miatt ki se fért volna. (A 34. jel után is látható még egy-két – fel nem oldott – rovásjel, és ott a kipattanás is.)

Az **Alsó sor** első 22 rovásjele:

${}^2\text{K} \text{A} {}^1\text{D} {}^1\text{J}-\text{A} {}^1\text{T}-\text{N} {}^2\text{L}-\text{N} {}^1\text{M} \text{N} {}^1\text{M} {}^1\text{V} \text{N}-\text{Z}-{}^1\text{B} {}^1\text{K}-\text{A} {}^1\text{L} {}^1\text{R} {}^1\text{L} {}^2\text{K} {}^1\text{B}-\text{Z}-\text{N} {}^1\text{D} {}^1\text{B}-\text{N} \text{Á} {}^2\text{L} \text{SZ}$
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22
 Ki AdóJA uTáN üL-NéMáN, áM VoNZó-BoKAL áRuL, Kö BiZNoD BáNÁ LeSZ
Ki adója után ül némán, ám vonzó bókkal árul, kell bíznod, bánó lesz,

A 23–35. rovásjel:

$\text{H}-{}^1\text{B}-\text{Z}-{}^2\text{D} {}^1\text{L} {}^1\text{M} \text{A}/\text{Á}-{}^2\text{T} {}^2\text{K} \text{N}-{}^1\text{L}-{}^1\text{B} {}^1\text{R} {}^1\text{L} {}^1\text{S} {}^1\text{G} \text{A}/\text{Á} {}^2\text{T}-\text{SZ} \text{O}-\text{I}-\text{J}$
 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35
 Hü BiZoDaLMAT KiNáL-BoRAL SuGÁ Te-SZOJ
Hű bizodalmat kínál borral, súgja te szólj!

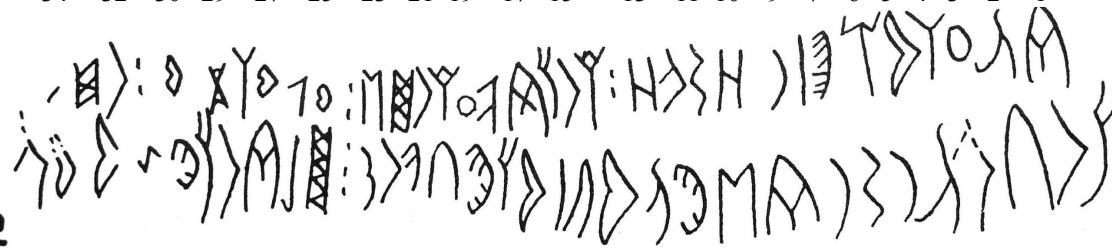
Nézzük a kötömb ezen oldalán található kétsoros feliratot, most már folyamatában:

Lám ukkót emel lád, beszél békét míg ültök, itt aki ma bosszút élesztvén idéz, őt hívja,
szó súlyos, ittér ki átkoz úr!

Ki adója után ül némán, ám vonzó bókkal árulók, ne bizzad, bánó lesz, hű bizodalmat kínál
borral, súgja te szólj.

Azt hiszem nem szükséges a mai nyelv szerinti hangzással és helyesírással megismételnem a feliratot, mert így régiesen – archaikusan – is annyira mai!]” **

Látható eltérések vannak az 1. és a 2. rajz között, esetenként Kizlaszov (röviden: K.) 1 sz. rajzát is figyelembe veszem, de alapvetően Pletnyeva ábráját használom, kivágtam és megszámoztam:

33 31 28 26 24 22 20 18 16 14 12 8
 34 32 30 29 27 25 23 21 19 17 15 13 11 10 9 7 6 5 4 3 2 1
 2

 32 31 30 29 28 26 25 23 21 19 17 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
 27 24 22 20 18 16

Az előzőekben már ismerteket, az ábécéből valókat¹ a felirat betűsorába csak *dőlten* beírom, visszanezhetők. Így csak azokkal a karakterekkel kell külön foglalkozni, amelyeket javítani, másként sorolni, vagy újra kell értelmezni, ilyenek:

A Felső sorban:

- A 2. jel az n-mellékjelű ł (${}^1\text{t}^3$) és a (${}^1\text{k}$) összerovása: ($\text{n-}{}^1\text{t}^3\text{-}{}^1\text{k}$), a -t- fővonala k-alakú.
- Az 5. jel nem az [${}^1\text{l}$] rovásjele, két eltérő alakkal is látható, maradok az előbbieknél: (L-e/é).
- A 6. jel sem a [${}^2\text{d}$], hanem a $\text{ł} + \text{W}$ (${}^1\text{v}^*\text{-sz}$) összevonása, az M és M (${}^1\text{v}$) = (${}^1\text{m}^*$), az W és w (${}^1\text{m}$) = (${}^1\text{v}^*$).
- A 7. karakter sem az 1. képen látható (feltehetőleg) hiányos ł alakú [${}^1\text{b}$], ami a 2. képen az -n- ívéhez igazított 7 mellékvonalas: felül négy, középen egy, alul kettő. Könnyen megérthető, az ${}^*\text{ł} + - + \text{ł} + \text{ł} + \text{ł}$ ($\text{n-}{}^2\text{j-}{}^3\text{r-}{}^1\text{b}^*$) betűk összevonása.
- A 10. karakter K. rajzán a két mellékjeles ł (cs) betű, P. rajzán egyvonalas, mint a 13.
- A 11. jel is kétféle, P. rajzán az ł (${}^1\text{m}$); K. átírásán az ł (e/é) betű jele látható.
- A 12. karaktert így oldom fel: $\text{ł} + \text{ł}$, azaz (L- ${}^1\text{r}$).
- A 13. egy mellékjeles, a ł (${}^2\text{k}$) és a ł (${}^2\text{t}^2\text{l/i/ü}$) jelekből áll: (${}^2\text{t-}{}^2\text{k}$), (${}^2\text{l-}{}^2\text{k}$), vagy (i/ü- ${}^2\text{k}$).
- A 14. és 20. jegy az előzőekben az (${}^2\text{l-}{}^2\text{k}$) volt, esetleg lehetne $\text{ł} + \text{ł}$ (${}^2\text{l-}{}^2\text{s}$) is.
- A 17. jegy hibás rajzú lehet, a képi (${}^1\text{d-}{}^2\text{d}$) alak nem szövegértő, maradok a ł (${}^1\text{d-}{}^2\text{l}$) jegynél.
- A 21. jelnek felül rövidebb a vonala, méltán gondolhatunk a döntött r^2j kapcsolatra.
- A 22. karakter jobb oldalához 2, a baljához 4 mellékjel van húzva. Két ligatúra is kijöhet: $\text{ł} + \text{ł} + \text{ł} + \text{ł}$ (${}^1\text{b-}{}^1\text{r-}{}^2\text{z-}{}^1\text{t}^3$), a -b- az r-hez illeszkedik, és a (${}^2\text{j-}{}^1\text{b-}{}^2\text{z-}{}^1\text{t}^3$), -j- az r-hez igazodik. (Nem gondolnám, hogy a kicsi \times alakok még négy ${}^2\text{d}$ betűt is jelentenének.)
- A 23. jelalak a „hosszú lábú” M (${}^1\text{v}$), számíthatunk az ($\text{sz-}{}^1\text{v-}\text{sz}$) betűsorra.
- A 24. és 31. szóelválasztó, nem az [sz] betű megszakított jele.
- A 25. jegy is a két, $\text{ł} + \text{ł}$ (n-e/é) rovásbetűből álló.
- A 28. jel P-nél az ł (${}^2\text{l}$), K-nál a ł (${}^2\text{t}$) vagy (i/ü) jele, a -t- szövegértő.
- A 33. karakter a $\text{ł} + \text{ł}$ ($\text{z}^3\text{-}{}^2\text{d}$) betűk összevonása, a -d- betű közepén.

A felső felirat betűsora, az előzőekből ismertek *dőlten*, az átvett jelet pirossal jelöltem:

$$\begin{array}{cccccccccccccccccccccccc}
 ({}^1\text{D-}{}^2\text{L}) & (\text{N-}{}^1\text{T}^3\text{-}{}^1\text{K}) & (\text{N-}{}^1\text{M}^3) & {}^2\text{L} & (\text{L-}\text{E}/\text{É}) & ({}^1\text{V}^*\text{-}\text{SZ}) & (\text{N-}{}^2\text{J-}\text{Z}^3\text{-}{}^1\text{R-}{}^1\text{B}^*) & \text{SZ} & \text{N} & \text{CS} & {}^1\text{M} & (\text{L-}{}^1\text{R}) & ({}^2\text{T-}{}^2\text{K}) \\
 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 & 9 & 10 & 11 & 12 & 13 \\
 : & ({}^2\text{L-}{}^2\text{K}) & \text{L} & {}^2\text{K} & ({}^1\text{D-}{}^2\text{L}) & {}^1\text{B} & (\text{N-}{}^2\text{M}^3) & ({}^2\text{L-}{}^2\text{K}) & \text{r}^2\text{ł} & ({}^1\text{B-}{}^1\text{R-}\text{Z-}{}^1\text{T}^3) & (\text{SZ-}{}^1\text{V-}\text{SZ}) : \\
 & 14 & 15 & 16 & 17 & 18 & 19 & 20 & 21 & 22 & 23 \\
 & (\text{N-}\text{E}/\text{É}) & {}^1\text{J} & (\text{L-}\text{E}/\text{É}) & {}^2\text{T} & ({}^2\text{D-}{}^2\text{K-}{}^2\text{V-}{}^2\text{S-}{}^2\text{K}) & (\text{N-}\text{E}/\text{É}) : & \text{L} & (\text{Z}^3\text{-}{}^2\text{D})\text{-}{}^1\text{T}^3 & {}^1\text{R} \\
 & 25 & 26 & 27 & 28 & 29 & 30 & 32 & 33 & 34
 \end{array}$$

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

...D eL/eN/T Ki N/eM Lö L/E Vi/SZa Ne ÉJ aZRa BoSZu iN/CS^e Mi áL uR iT Ki :
 öl Ki/álL Ki Da/L/Ba Ne/M Lö Ke/rü/Jé Bo/R iZ/iT SZa/Va/SZ :
 öüN/É áJ L/É/Te/D Ke/Vé/S Ké/N/E : áL/D/oZ/aT uR

Mai nyelvünk szerint:

**hadd ellent ki nem lő le, vissza ne élj, arra bosszú intse mi áll, úr itt ki : öl kiáll,
 ki dalba nem lő kerüljél, bor izzít, szavalsz ölné, állj léted kevés, kéne : áldozat úr!**

Cz-F: az AzRa, annyi mint **arra**. ÖL (1)... közmagyaros szokással a v hangot is felveszi az l helyett, az öl palócosan ejtve öv, vagy öü, azaz **öüné, övné, ölné**. A **mi áll** ~ még áll, fennáll; a **léted kevés**, azaz életed kevés, ami vissza van; a **kéne** kellene értelemmel.

Úgy vélem a szövege annyira életszerű, hogy nincs mit hozzátenni.

Alsó sor:

- Az 1. és 27. jel fővonala feltűnően ívelt, számíthatunk az n-re is, ez a (${}^2\text{k-n}$) ligatúra.
- A 4. jel az 1. képen hátradöntött ${}^2\text{j}/\text{r}$ alakú, P. rajzán az L felül ki van egészítve a ł (${}^1\text{j}$), vagy a ł (${}^2\text{j}$) mellékjelét jelölő pontsorról, az $\text{ł} + \text{ł}$ (L- ${}^2\text{j}$) betűsört elfogadom.
- Az 5. karakter P. és K.-szerint is az n-fővonalú **n-(${}^1\text{r}$)- ${}^1\text{t}$** jegy. A felül lévő kis farkinca megtévesztő lehet, de egy időben a Don feliratok -n- jelét így jelölték, lásd a 23. táblázatot.¹⁰
- A 11. n-alakú karakterhez felül három, alul két mellékjel van hozzárendelve, legegyszerűbb olvasata az ${}^*\text{ł} + \text{ł} + \text{ł}$ ($\text{n-}\text{z}^3\text{-}{}^1\text{b}^*$) betűsor, a -b- fejen áll.
- A 12. jel fővonala mint a 5.-é, szintén n-alakú, ez az $\text{ł} + \text{ł}$ (**n- ${}^1\text{r}$**) összevonása.

- A 13., 15., 30. és 31. karakterek Pletnyeva rajzán ismétlődően a (31. kivételével) ' δ ' alakúak. K. rajzán viszont az $\lambda + \gamma$ (**L-sz-n**) változatok láthatók, az sz-t középen az -n-megszakítja (lásd az esztergomi gyűrű 8. jelét is). Meg kell vizsgálni P. jelénél valós-e, a tükrözött $\mathcal{E}l$ (M^3) vagy az (L- M^3) összevonás, vagy az L-hez rendelt két egymás alatti kivalakú ζ (e/o), vagy (n^3) rovásjelek változatai: (L- n^3 -e/o), (L- n^3 - n^3), (L-e/o- n^3), stb. Végig nézve a kelet-európai feliratokat, P. változata máshol nem fordul elő.
- A 14. \mathcal{N} [r] vonalai íveltek, „szólóként” az (n- r -n), ligatúraként az (**n- r - k -n**) a feloldása.
- A 16. jel az egyenes szára alapján a (2k -sz), de a 27.-t már a (2k) alapjelének tartom.
- Nem egyértelmű a 17. karakter sem, P. 3+3; K. 2+3 vonalának rajzolta. Az első jelentené az (n- 2j - 1b -z*) vagy (**n- 1b - 1r -z***), az utóbbi az (n- 1b -z*) ligatúrát, a megfelelőt kiemeltem.
- A 21. jegyet lásd alább, utólagos szóelemzéssel választottam (**n**).
- Igen különleges a 23. karakter, mely mintha egy négyszintes épület „kétkarú lépcső metszete” lenne. Jobbról-felülről sorolva az egymás alatti $\mathfrak{1}^* + \mathfrak{f} + \mathfrak{z}$ (1m -z- $^1b^*$), az $\mathfrak{x} + \mathfrak{1} + \mathfrak{f}$ (z- 1b - 1cs) és $\mathfrak{l} + \mathfrak{v} + \mathfrak{f} + \mathfrak{z}$ (**1m -z- 1r - $^1t^3$**) jelek azonosíthatók, a megfelelő megjelölve.
- A 25. jegy P-nél az ismert (1d - 2l), K-nál (**1.**) az eltérő $\mathfrak{v} + \mathfrak{o}$ (**1d - 2v**) ligatúra, elfogadom.
- A 28. P. jel 2+2 mellékjeles (n- 2j - 1r - $^1b^*$), K. rajzán 2+1, ami az (**n- 1b - $^1j^*$**), ezt is elfogadom.
- A 31. P-nél is $\lambda + \gamma$ (**n-e/é**) alakú.

Ennél az alsó feliratnál különösen fennállnak az **1** sz. (D 13.) és a **2**. (P.) egyes jeleire vonatkozó eltérések, (a szöveg értelme érdekében átvett és javított jeleket, pirossal jelöltem).

Az **Alsó felirat** betűsora, az előzőekben ismertek *dőlten*:

(2K -N)	L	1D	(L- 2J)	N-(1R)- 1T)	N	1M	N	(1D - 2L)	(SZ- 1V -SZ)	(N- Z^3 - $^1B^*$)	(N- 1R)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
(L-SZ-N)	(N- 1R - 1K -N)	(L-SZ-N)	(2K -SZ)	(N- 1B - 1R -Z)	1D	(N- 1B)	L	(N)	:		
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22		
(1M -Z- 1R - $^1T^3$)	(SZ- $^1J^*$)	(1D-2V)	L	2K	(N-1B-$^1J^*$)	1K	(L-SZ-N)	(N-E/É)	(L- 1R)		
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32		

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Ki Ná/La/D él iJ/eN (uR) iT/eN Mi/N/D öl SZa/Va SZi/Ne/Z Bá/No/Ra
él SZá/No/N Ro/Ko/Na **Lé/SZe/N** Ki SZo/Na Bo/Ro/Z Da/N/Ba öl/**ön**
 Mi üz áR/T SZ/áJ/aD **Vi** ál Ki/N/Ba iJ oK/aL **SZo/Na** ün/E Lo/Ra

Mai nyelvünk szerint:

**Ki nálad él, ilyen (úr) itten mind öl, szava színez bánóra,
 él szánón, rokona léssen ki szólna, borozz dalba ölnön, :
 mi üz árt, szájad vív, áll kínba, ily okkal szólna, ülné lóra!**

Az **Alsó felirat** szövege eléggé archaikusnak tűnik, némelyik szavát ugyan értjük, megértjük, de mai fülünknek mégis szokatlanul hangzik.

Cz-F segítségével: SZÍN (1)... 7) átv. értelemben a valóságot eltakaró... látszatul mutat valamit, azaz **szava színez bánóra**, színlelve megbánó. LESZ vagy LĚSZ (le-sz) A régiéknél ma is tájdivatosan leszen. Jelene: leszén, lészén, lesz. DANOL (dan-ol) ön. és áth. lásd DALOL.

Ily értelemben Da/N/Ba, Da/L/Ba, (az n és l hangok némely szókbán fölcseréltetik.) A VÍ ön. Ragozva jelen idő: ví vagy vív. Az **ülné lóra**, elmenne értelmű.

Pletnyeva 21. (n-n) betűivel a 20–21. szakaszra kiolvasható „ölnön, ölnén, ölnően” szavak eléggé furcsán hangzanak, mintha egy -n- hang felesleges lenne. Viszont, ha az amúgy is keskeny n-n jeleket javítanánk az alakilag is közel álló nagy γ (**n**) betűjelre, megfelelne az **ölnön, ölné** szó, vagy a Kizlaszov rajza szerinti 21. γ (2l) betűvel az **önlél** változat.

Értelem változás nélkül behelyettesíthető a 24–30. feliratrészt helyébe a SZá/Ja/D öl Lo Ké/Ne Bu/J/Ká/L/SZ No, azaz ... **szájad öl, ló kéne bujkálsz, no ülnél lóra!** változat is.

D 14. **Majak-11** Felirat.

»A felirat a kötömb harmadik, 68×33–31 cm-es oldalán van. A kőlap bal felén egy ló bevésett képe látszik. Alatta és a jobb oldalon több szoborszerűen tagolt felirattáblát is találhatók. Szorosan a kőoldal alsó szélére van vésva a feliratsor, a szöveg nem éri el az oldalszéleket, a bal oldaltól 13, a jobb széltől 9 cm-re van. A jobboldali karakterek nagyobbak, mint az azt követők. A szöveget jobbról-balra írták, 25 karakter látható, 21 betű különböztethető meg. Egy mélyedés, hasadás jelentősen torzítja az 1. és 8. karaktert, de ennek ellenére alakjuk rekonstruálható. Legnagyobb mértékben a 21–24. karakterek sérültek, mint a D 13. felirattal, mellyel a paleográfiai hasonlóság is nyilvánvaló. A felirat hossza 42,5 cm, a betűk magassága 2,5–4, többnyire 2,5–3 cm között.

Kiadványok a feliratról felsorolva, olvasat nincs közzétéve.¹² «

„[Láthatóan a 2-es, Pletnyova átírása lesz jobbra használható...

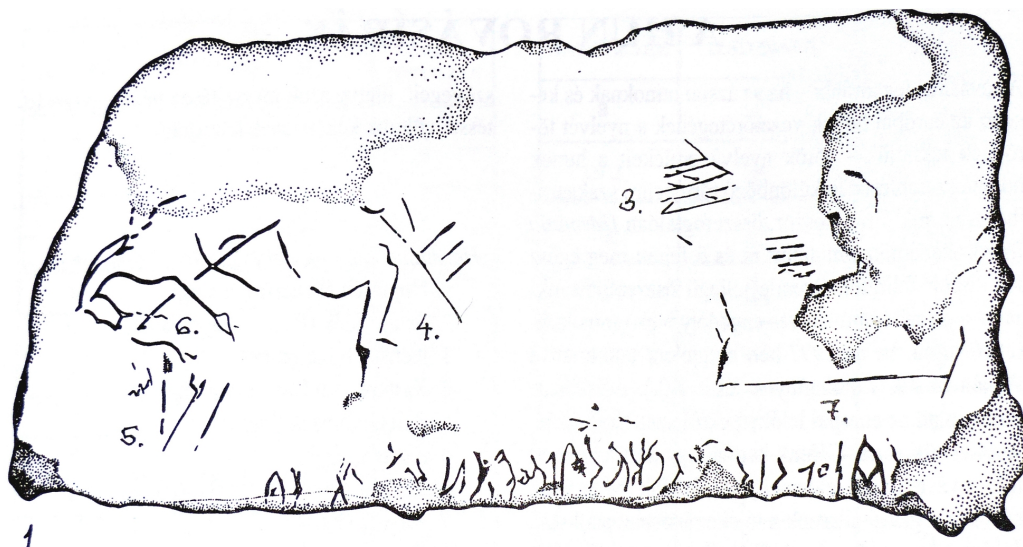
Az átírás betűsora: A ¹M N ¹J ¹K-I SZ ¹L ¹CS ¹K-¹T N I-²L-SZ ¹K-¹T A ¹D
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14
¹J ¹K-I B-E ¹T-¹K ¹R A ¹D ¹R-¹V SZ-²K-²D GY SZ Á ¹D
 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27

Hangzósítva: ÁM Ne áJ KI SZoLo CSaK-uTáNI-üLSZ oKoT AD oJ KIBE áToK áRAD RaVa SZ-éKöD iGY SZÁD
 azaz

Ám ne állj ki, szóló csak utáni ülsz, okot ad oly kibe átok árad, ravasz éked így (a) szád!

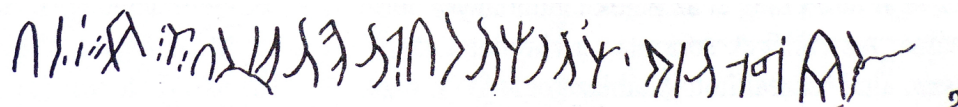
Hát azt hiszem ehhez az életképhez nincs mit hozzáfűzni, mesterien jeleníti meg a hatalom előtti kétségbeesésű, alakoskodóan viselkedő, igazi szándékát rejtő ravasz megszólalót!]”

**

Az 1-es kép a (4). hivatkozás 69. oldaláról.

Ugyan onnan kiemelve Pletnyeva rekonstruált 2-es képe, megszámozva:

27 25 23 22 21 19 18 17 16 14 12 10 9 8 7 5 4 3 2 1
 26 24 20 15 13 11 6

Láthatóan a két jelsor egyes jelei most is eltérnek, de alapvetően P. jelsorához igazodom. Az eddigiekhez hasonlóan csak az újabb karaktereket ismertetem:

- Az 1. jel feltehetően az ì (i) vagy az > (L) rovásjele.
- A 3. jel jelentését korábban már a „Két bronzkori rovás” című írásomban tisztáztam,¹³ ez most is a (¹j-²k) ligatúra, hosszabb mellékjellel a (¹j-¹r-²k) lenne.
- Az 5. jel K-nál > (L), P. rajza szerint a (¹k-¹r) vagy (¹k-¹r-¹j), az -r- a -j- vonalában.

13. https://www.leventevezet.extra.hu/Ket_bronzkori.pdf (2022, 12. hó)

- A 7. jelű alak eddig nem fordult elő, mivel nem zárt talán jelentheti, igaz eléggé szokatlanul, az $\vee + \vee$ ($L^{-2}l$) összevonását, K. rajza szerint ismételt (L).
- A 8. jelben a mellékjelek szimmetrikusak, állhatna a tükrözött Υ (${}^2t^3/{}^2l^3/i/\ddot{u}^3$) és a sorolás szerinti \imath (${}^2t/{}^2l/i/\ddot{u}$) azonos betűjelek valamelyikéből, mint (${}^2l^3$ -sz)- 2l .
- A 9. karakter alakja alapján az $\lambda + \vee$ (${}^2l^{-1}t$) lesz.
- A 11. ugyan hasonlít a 8.-hoz (mellékjelei eltoltak), de annak egy másik szövegértő változata, a (${}^2t^3$ -sz- 2l) összerovása szövegértő.
- A 12. hasonlít a D 13. alsó felirat 5. ($n^{-1}t$) jegyéhez, a mostani az ($n^{-1}r^{-1}t$) jelsor.
- A 16. és 18. jelet az ($n^{-1}t^3$ - 1k) ligatúrának tartom, a -t- fővonala a -k-, mellékjele n-alakú.
- A 17. jegy az ($n^{-1}b^{-1}r$), esetleg az ($n^{-2}j^{-1}r^{-1}t$) változat.
- A 20. esetén igazolható az \imath (2l) jel.
- A 22. karakter kiegészítés nélkül (1v -sz), kiegészítve (sz- 2l -sz).
- A 23. karakter jobbról sorolva egy összetett $\Lambda/X + \diamond/\Lambda + \imath$ (sz- ${}^2s/{}^2k$ - ${}^2d/{}^2s$) betűsor, érthető változata, utólagos szövegértéssel: (sz- 2k - 2d).
- A 24. jobbra dőlő két rövid fővonal nélküli jel, a \sharp (gy) betűt jelenti.

A felirat betűsora oly módon, hogy a már ismertek *dőlten* jelölve:

$$\begin{array}{cccccccccccccccccccc} L & ({}^1D^{-2}L) & ({}^1J^{-2}K) & {}^1J & ({}^1K^{-1}R) & SZ & (L^{-2}L) & \text{vagy} & L & {}^1D^{-2}L & {}^1J^{-2}K & {}^1J & L & SZ & L & {}^1 \\ 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & & & & & & & 5 & 6 & 7 & \\ ({}^2L^3-SZ)^{-2}L & ({}^2L^{-1}T) & N & ({}^2T^3-SZ^{-2}L) & (N^{-1}R^{-1}T) & L & {}^1D & {}^1J & (N^{-1}T^3-{}^1K) & (N^{-1}B^{-1}R) & (N^{-1}T^3-{}^1K) & & & & & & \\ 8 & 9 & 10 & 11 & 12 & 13 & 14 & 15 & 16 & 17 & 18 & & & & & & & \\ & & & & & & & & & & & & & & & & & & \\ N^{-1}R^{-1}K-N & {}^2L & {}^1D & ({}^2V-SZ) & (SZ^{-2}K^{-2}D) & GY & SZ & SZ & {}^1D & & & & & & & & & & \\ & 19 & 20 & 21 & 22 & 23 & 24 & 25 & 26 & 27 & & & & & & & & & \end{array}$$

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Lá/D éL oJ Ki Jo/Ko/R SZoLa/L vagy Lá/D éL oJ Ki Jo/L SZo/L 1
Le/SZö eL/öL Tá/N Le/SZ iT/eN uR/át ál/Do Jo iN/át Ki/N/Ba RáN/To
Ki/Né uR ün/éL aD/Va SZo SZé/Ke/D GYá/SZa SZá/D

Mai nyelvünk szerint:

**Ládd él oly ki jókor szólal, vagy Íme(lásd) él oly ki jól szól 1
lesző elől tán, lesz itten urát áldó, jó inát kínba rántó,
kinél úr ülnél adva szó, széked gyásza szád!**

Cz-F: LÁDD indulatszó, a. m. íme! Lásd!

Mindkét első hét karakter illeszkedik a folytatáshoz. Meglepően jól érthető magyar szöveg állt elő, Pletnyeva talán önkényesen átírt köfeliratából! Most sem kell a szöveget külön magyarázattal kiegészíteni, hiszen az viszonylagos archaikussága ellenére is jól érthető, és megérthető.

Ezen a köoldalon látható még további 3–7. számozott rövidebb felirat, ezek javítandó olvasatát nem ismétlem meg, megtalálható az ad¹² alatti írásom 9–10. oldalán, inkább az átírt olvasatokat közlöm:

3. felirat rajza jobbra fent különállóan és dőlten, a rovónak így állhatott kézre?

Jelsora: $\uparrow \uparrow \Upsilon \downarrow \vee$ (1r) (sz- ${}^1j^*$) (${}^2l^3$ -sz) (z^3) (${}^1j^{-1}r$) és betűsora az eddigiek szerint:
 1R (SZ- 1J) (SZ- ${}^2L^3$) (Z^3) (${}^1J^{-1}R$)

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

ár/uSZ iJ/ásZ eL üZ Jo uR, azaz **Árulsz íjjász, el úz jó(új) úr!**

A különálló (1r) jelet is ide sorolom, a korábbi 2. [sz- ${}^2t^3$] jelet javítom (${}^2l^3$ -sz)-re, a 4. csak felül zárt karaktert a \uparrow (z^3), a hosszabb mellékjelű utolsóba az -r- is beletartozik.

*

A 4. felirat rajza a ló hátsó lábához igazodva balra dőlten, az egymás alatti jelek felülről-lefelé:

$\vee \mid \Xi \mid /$ az utolsó valójában egy háromvonalas „F”

Jelsora: ($- + \uparrow$) $\mid /$ (1r) (sz) (${}^1b^3$ -sz)- 1r , betűsora: 1R SZ (${}^1B^3$ -SZ)- 1R , a -b- mellékjele az r-hez igazodik. Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Rá SZo Ro/SZa/B, azaz **Rá szó rosszabb!**

*

Az **5. felirat** rajza a ló első lába alatt dőlnek látszik, amit valójában a jelek szabályos állása okoz. Jelsora két részből áll, az első jel az egyvonalas / (¹r), a második egy „v” alakú karakter, melynek baloldala egy szaggatott | (sz) betű, jobb oldalán (belül) a szögletes 4 (²t) jel.

Jelsora: (¹r) (²v-²t-sz), betűsora: ¹R (²V-²T-SZ)

Hangzósítva: uR Vé/Te/SZ, azaz **Úr vétesz!**

A szögletes (²t) rovásjelek a közép-ázsiai „Iszfár” feliratokon láthatók.⁵

*

A **6. felirat** vonalba rendezve, az 1. jel a ló hasa alatt a hosszú vonalú — (¹r) vagy az —|— (¹r-sz-¹r), ha a ló elülső hátsó lábvonatát is rovásnak véljük. A ¹j\sz irányú 2. és a 3. ↓ (¹k) az első lábak előtt.

A ' ∫ ← — ' (¹r) sz=r\j\ (¹k) jelsor betűsora: ¹R r/¹J/ ¹K

az (¹r-sz-¹r) r/¹j/ (¹k) jeleké: ¹R-SZ-¹R r/¹J/ ¹K

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Rá/ro/Já/K, azaz **Ráróják!**

Esetleg: Ro/SZ/Ra ro/Já/K, azaz Rosszra róják!

*

A **7. felirat** rajza a kő jobb oldalán alul a kitörés alatt, jelei egy karaktert alkotnak. Kérdéses, hogy a záró oldalak tudatosan dőlnek-e jobbra, vagy csak így állt kézre. Képe kimásolva:

Alap-állásban: √∧ + √ + — + | + √ (i-sz-¹r-i-²k/²t) az (i) jelek nagyobbak, az első (i) szára az r-alá ér, így az (sz) is jelen van. A hátsó (i) fővonala az (¹r) vonalán áll, jelentheti az L ¹(j/l)³ jelet is, amivel az (**i-sz**)-¹r-¹(j/l)³-i-²k/²t jelek (I-SZ)-¹R-¹(J/L)³-I-²T betűsora áll elő.

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Iá/SZ uR áJ I/T, azaz **Jász úr állj itt!**

Dőlt-állásban: r\i-sz\~¹r-r\i-²k/²t\; r\i-sz\~¹r-¹j/l\^3-i-²k/²t\r, és a kiemelt: r\i-sz\~¹r-¹j/l\^3r-i-²k/²t jelsor betűsora: rá/I/R Lo/ra I/T, azaz **Ráír lóra itt!**

Az r\sz\ értelmetlen. Az I felcseréltetik a j betűvel, lásd a 9. oldalon.

Vizsgáljuk meg van-e kapcsolat a ló képe és az olvasatok között, ha azokat nem a számozás szerinti, hanem a lóhoz igazodva az **5–6–4–3–7** sorrendben olvassuk:

**Úr vétesz! – Ráróják! – Rá ülsz rosszabb! – Árulsz íjjász, el úz jó úr! – ... –
Jász úr állj itt! Vagy Ráír lóra itt!**

A 7. felirat mindkét olvasata megfelel. Láthatóan a sorba tartozhatott a **3.** és **7.** rajz közötti felirat is, sajnos nagyítva sem értelmezhető, találgatni pedig nem érdemes.

*

D 15. **Majak-12** Felirat

Szintén a régésszűrés 1979-s ásatásán került elő egy falazókő maradványon a 3,4 cm nagyságú karakter, rajza Pletnyeva helyszíni vázlatán maradt fenn. Publikálás K. részéről, olvasási kísérlet nincs közölve.

Gondoltam a „tamga” szerű karakter feloldására, de még a két vázlat is eltérő, nem találgatok.

◇

1981-ben a fellegrvár ÉK-i falának külső oldalánál, egy törmelék halomban, három feliratot találtak a régészek (D 16–D 18.)

◇

D 16. **Majak-13** Felirat

A kődarabon egy 2,5 cm nagyságú, ∞ (¹d-²l) vagy (¹d-²v-sz) ligatúrajegy van bevésve, egy U alakzat belsejébe. Egyebek mint az előzőnél. (i. m.)

*

D 17. **Majak-14** Felirat

»A felirat mélysége 2–2,5 mm, bevágásai jól láthatók, hossza 12,5 magassága 2–4 cm, a 3. jel alsó része sérült. A szabálytalan alakú a 29×13×18 cm méretű falazóelem jobboldali része hiányzik, így vélhetően az írás is. Tárolva az (Orosz Tudományos Akadémia Régészeti Intézetében). Kora: 9. század. Felsorolva két kiadvány, olvasat nincs közölve.« (i. m.)

„[Átírtam a jelsort:

\int D 8 N > J
 6 5 4 3 2 1

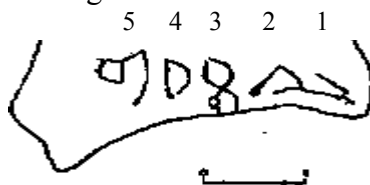
...Eddig a különleges alakú 6. jel nem fordult elő, mely valójában nem ismeretlen, hiszen Pletnyeva rovásjelei között az \int (j vagy n) betűt jelölte. Az -n- betűt jelenti a Stanica krivjanskajai kulcs 3. és a lippói orsógomb 12. jeleként, ez itt is megfelel. A felirat betűsora:

1L N O/U G 1S 1N
 1 2 3 4 5 6
 Lu Ne UgaSoN, azaz *Ló ne ugasson!*

Vagyis *senki ne akarjon másnak látszani, mint aki valójában!*”

**

A szerző vázlatából kivágtam a feliratot és megszámoztam:

Határozzuk meg a karaktereket:

- Az 1. jel vagy az álló helyzetű 1 (1j) rovásjel jobbra (r-irányú vízszintes) döntött $r\backslash j\backslash$ kapcsolata, vagy a homorú fővonalú \int ($n^3\text{-}{}^1j$) jegy azonosan döntött $\backslash n^3\text{-}{}^1j\backslash r$ változata. Feloldható a jel jobbról-lefelé nézve (${}^1j^3\text{-}sz$)-ként is, ami valójában a (${}^1j^3\text{-}r$), mert az $sz = {}^1r$, illetve a másik esetben: (${}^1j^3\text{-}n\text{-}{}^1r$).
- A 2. jel az / + \wedge (${}^2s\text{-}{}^1r$) összevonása, az egyvonalas -r- az -s- bal szárában folytatódik.
- A 3. jel a (g) rovásbetű (lehetne másképpen is feloldani, de maradok az egyszerűbbnél).
- A 4. jel vagy az ómagyar (1s) jel, vagy a későbbi székelyként ismert (ny) rovásjel.
- Az 5. karakterről már volt szó, kiegészítve az r-el az $\diamond + \prime + 1 + \rangle$ ($n\text{-}{}^1j\text{-}{}^1r\text{-}{}^2k$) ligatúra.

A felirat betűsora: $\backslash N^3\text{-}{}^1J\backslash r$ (${}^2S\text{-}{}^1R$) G NY ($N\text{-}{}^1J\text{-}{}^1R\text{-}{}^2K$)
 1 2 3 4 5

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

ur oJ/aN Sí/Ri/G NYü/Ne uJ vagy Jo uR Kő

Mai nyelvünk szerint: **Úr olyan, sÍrig nyűne, új vagy jó úr kell!**

Vagyis egy jobb úr iránti óhajt véstek kőbe!

*

D 18. **Majak-15** Felirat

»A felirat egy öt elemből álló falazatrészen maradt fenn. A feliratos elem elülső oldala – az ásató szerint – a jobboldali rész átfaragás után: 34×21 cm lett. A felirat a baloldali részen maradt fenn. A betű bevésések 0,5–1 mm mélyek, magassága 5,4–7,4 cm, a karakterek nem teljesen világosak. Valószínű öt betűből áll, a 3. jelnél kitérés látszik. A lelet voronyezsi egyetem múzeumában van. A két megadott kiadvány olvasatot nem említ.«

A szerző vázlata:

„[Átírtam a jelsort olvasatom alapján:

1 \int (\vee) \vee \rangle

...Végül is a felirat olvasata a próbálkozást elhagyva:

2L N V N-I/Ü SZ
 1 2 3 4 5

Hangzósítva: Lo/N Vé/Nü/SZ, azaz *Lón vénülsz!*

Vagyis erre a felírtára is azt a tanulságot, azt a nomád életbölcsséget írták, hogy lovas a lovon fog megvélni!

*

Átírva: az előző olvasat betűjelei közül megfelel a 2. (**n**), a 3. (²v) és az 5. (**sz**) jel.

- Az első jel az eddigieknek megfelelően az > (L) betű.
- A 2. és 3. jelnél felmerülhet, hogy egybe is tarthatnak mint a V + 1 + > (n-¹j-²v), vagy mint a V + / + 1 + > **n-(¹j-¹r)-²v** ligatúra, az -r- a j-mellékjelében.
- A 4. jel a kis alakú (²v) és a nagyobb (n) betű (**n-²v**) összevonása lesz.

Két betűsor is felírható:

$L N {}^2V (N-{}^2V) SZ$ vagy $L N-({}^1J-{}^1R)-{}^2V N-{}^2V SZ$

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

Lo/N Vé/N Ve/SZö vagy Lo/N Já/Ro Vé/N Ve/SZö

Mai nyelvünk szerint:

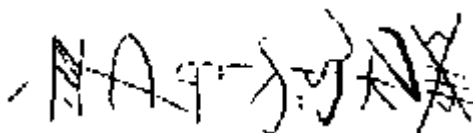
Lón vén vesző! Vagy Lón járó vén, vesző!

Mindkét felirat a lovon megvénülőnek állít emléket.

*

D 19. Majak-16 Felirat

» Felülete érdes, Pletneva tájékoztatása szerint: elég durván láthatóak a szerkesztés nyomai. A nagy karakterek vékony, 0,5–1 mm vonalakkal vannak bevágva. Az 5. karakter alakja nem egyértelmű, a 3. nem a felirathoz tartozhat, [beszúrás lenne?]. Lehetségesnek tartja, hogy az írás során a betűkkel kikerülték a felületi sérüléseket. Ezt igazolná a 4. és 5. [helyesen 6.] betű közötti nagyobb térközben található mélyedés, vajat. Valószínű ez okozza az 5. rovásjel hiányos alakját. De hasonló ok magyarázhatja az első és második betű szoros egymásmellettségét is, mely talán nincs hatással a szövegértésre.¹⁰ « A szerző szerinti rajzból kivágtam a feliratsort:

Pletneva – szövegből

értelmezett – számozása:

7 6 5 4 3 (8) 2 1

Az én számozásom:

10 7 6 (5) 9 4 3 8 2 1

„[Megpróbálom először a feliratot Pletneva szerint értelmezni annak tudatában, hogy nem tudom a pontozott kiegészítések mennyire valósak...

Nem ismertetve az elhagyott próbákat, a feliratot így olvasnám:

²R V-E/O-SZ SZ-¹M-¹J-²L : K-A/Á-R SZ ¹D Z
1 2 3 4 5 6 7

RéVÉS Z SZáMoJ-eL: KÁR SZo aDoZ

Révész számolj el, kár (a) szó, adóz!

Mely szerint a felirat ismét egy mindennapi – a vár vámszedő, révörző funkciójával összefüggő –, köznapi eseményt örökít meg, *a révész elszámoltatását!*

Bujkált bennem a kisördög, mi jönne ki, ha a (8). jegy mégis a felirathoz tartozik – nincs indokolva, hogy miért nem –, és figyelembe vennék a többi rövid kis vonalkákat is, melyek Csallány gyűrű feliratai⁷ alapján az / ; - (¹r) rovásbetűt jelentik.

A (8). jel (tükrözött), balról olvasva: a † + † + † + † (²d-**sz-i-t**) ligatúra lesz, az egyenes mellékvonalú -i- fejen áll, jobbról elég értelmetlen, talán a (²d-sz).

A 4. karaktert ki kell egészíteni még az -¹r- betűvel, így akkor az az (**sz-¹m-¹j-¹r**) jelsor lenne.

A 6. jel alakja alapján lehetne felülről lefelé: (**n-sz**).

A 7. jel pedig jelenti a tükrözött **Ń** és a † (²t-**z**) összevonását.

Átírásom:

²R V ²D-SZ-I-¹T SZ-¹M-¹J-¹R : KA ¹R N-SZ ¹D ²T-Z ¹R
1 2 (8) 3 4 (9) 5 6 7 (10)

eRvED-uSZIT SZáMoJ-Rá : KARoN-SZáD TüZ Rá

Érved uszít, számolj rá : karóra szád tűz rá!

(ez esetben az -on rag, -ra értelmű, mint a battonyai nászék gyűrű feliratán.⁹)

Hát most bajban vagyok, mert szemfényvesztésnek tűnhet, hogy a kövön tulajdonképpen egy rövidebb, és azt kiegészítve egy hosszabb, felirat is aktiválható. Fenntartom mindkettő valóságát és lehetőségét is, hiszen karaktereik többszörösen igazolt rovásjegyek, szövegértelmük viszont nem egy időben lehetett aktuális!

Az első rövidebb, korábbi felirat átírásával, kiegészítésével *új aktuális értelmet adtak!]”*

Azt hiszem figyelembe kell venni Pletnyeva megjegyzését, miszerint a kő egy részét utólag átfaragták, nem kímélve a rajta lévő feliratot. Feltehetően két olvasatra számíthatunk, az egyiket azok a karakterek alkotják, amelyek kevésbé kiegészítettek, a másikonál (ha lehet) a feltűnő kiegészítéseket is figyelembe veszem.

Az első változat, a kevésbé kiegészítettek, számozásom szerint:

- Az 1. karakter mindkét (${}^2D^{-2}s/{}^2k^{-2}V^{-2}S^{-2}k/{}^2v$) és (${}^2V^{-2}s/{}^2k^{-2}D^{-2}k/{}^2v^{-2}S$) változatot már ismerjük a D 2. feliratból.
- A 2. jelnél kérdéses, hogy azt álló- vagy balra dőlő helyzetűnek kell-e tekinteni? Az első esetén a $V + \dot{\imath}$ ($i^{-2}v$) ligatúra, a másik esetben az $sz/i^{-2}v/$ kapcsolat lesz.
- A 8.-at különállónak veszem, felülről-lefelé sorolva (${}^2d^3-{}^2t^3*-sz$), de a (${}^2d^3-sz$)- ${}^2l^3*$ is megfelel.
- A 4. karaktert a kiegészítések ellenére is alapjegynek tekintem. Hasonló (${}^1v^*-sz$) jegy volt látható a D 13. felső sor 6. jeleként, most a (${}^1v^*$) jobb oldala hosszabb és balra is dől, a hosszabb szár az (sz) jele (nem döntött, az $\backslash sz \backslash sz$ értelmetlen), bal szárához illeszkedő vízszintes vonalka pedig az r-t jelenti, együtt a $- + W + l$ ($sz-{}^1v^{-1}r$) betűsora. Az alsó rész az $\dot{\imath} + l$ ($sz-{}^2l$) összerovása. A teljes karakter így az ($sz-{}^1v^*-{}^1r-sz-{}^2l$) betűsora.
- A 7. alakzat a $\aleph + \dot{\imath}$ (${}^2t-z$).

A többi jel már ismert, a meghatározottakkal a betűsora az eddigiek szerint:

$$({}^2D^{-2}k^{-2}V^{-2}S^{-2}k) \underset{1}{sz}/\underset{2}{I^{-2}V}/\underset{8}{{}^2D^3-SZ}-\underset{3}{{}^2L^3*} (\underset{4}{SZ}-\underset{5}{{}^1V^{-1}R}-\underset{6}{SZ}-\underset{7}{{}^2L}) : (\underset{4}{{}^1K^{-1}R}) \underset{5}{SZ} \underset{6}{{}^1D} (\underset{7}{{}^2T-Z})$$

Az egy és kéthangú egy-szótagú gyökjelek hangzósítva:

...De Ke/Vé/S Ki $sz/I/V/eL$ ésSZ De SZo/Va áR/uSZ eL : Ká/R SZá/D Tü/Ze

Mai nyelvünk szerint:

iDe kevés ki szível élsz, de szóval árulsz el : kár szád tüze!

Nem kell megmagyarázni a szöveget.

Megpróbálom az elválasztó jel utáni feliratrészt a kiegészítésekkel (piros) értelmezni:

- A 9. egyvonalas $\overline{\text{r}}$ (1r) jel felül.
- Az (5.) karakter kiegészítve az sz-betű fölötti vízszintes állású $\overline{\text{sz/n}}$ kapcsolattal, az **sz/n/-sz** karakter lesz.
- A 10. vonalás (1r) jel már eddig is többször előfordult.

Az előző gyökjelek közé beillesztve az újabbakat:

$$: (\underset{4}{{}^1K^{-1}R}) \underset{9}{{}^1R} \underset{(5)}{sz/N-SZ} \underset{6}{{}^1D} (\underset{7}{{}^2T-Z}) \underset{10}{R}$$

A gyökjelek hangzósítva: Ka/Ro/Ra szá/No SZá/D Tü/Z Rá

Azaz mai nyelvünk szerint:

iDe kevés ki szível élsz, de szóval árulsz el : karóra szánó, szád tűz rá!

A felirat a **szívelsz**, és a kiegészítésekkel is harmonizál.

*

D 20. Majak-17 Felirat

Változatlanul megismétlem:

Ugyanabban a kőhalomban találták, mint az előzőt és a D 21.-et. A töredékes kő durva felületén két 1,5-2 mm mélységű karakter van, hossza 4 cm, a betűk magassága 3,3 és 4,7 cm. Olvasat nem áll rendelkezésre. A karakterek:

A két karakter – véleményem szerint nem tamga – az eddigiek alapján könnyen azonosítható. Az első, a fejen álló $\dot{\imath}$ (${}^2l^3*$) jelalak, az $\dot{\imath} + l$ ($sz-{}^2l$) ligatúrát jelenti, alulról nézve az (${}^2l-sz$), míg a 2. az $\dot{\imath}$ (1m) rovásjel, esetleg az alakjából kiolvasható az $\dot{\imath} + \dot{\imath}$ (${}^1m-n$). Olvasatra nem teszek javaslatot, mert a jelsor többféleképpen is értelmezhető, az olvasóra bízom.

D 21. **Majak-18** Felirat

Az egyetlen karakterből álló $-\Sigma$ felirat a fellegvár 1982-ben talált kődarabján látható, bekarcolt képek között, betűmagassága: 3 cm. A voronyezsi egyetem múzeumában tárolják. Kizlaszov közlése: olvasási kísérlet nincs publikálva. Pletnyeva rajza szerint az *ómagyar* (cs-¹r) betűsor lenne.

Az eddigiek során követtem a forrásként használt Kizlaszov Kódexet, melyet Türk Attila: A korai magyar történelem és a szaltovói régészeti kultúrkör⁽¹¹⁾ című írásából néhány szóval kiegészítetek.

A Majak-5 Felirat igazolására: „Valószínűleg szentély lehetett az a településen megfigyelt két építmény, amelyek két vagy három koncentrikus négyzetből állnak. A középső négyzet volt a legmélyebben, 20-20 cm-rel sekélyednek, a legkülső már csak 0,15 m-re mélyedt a felszínbe. A belső négyzet 6,5×8,5 m-es, a sarkai a négy égtáj felé tájoltak. A külső falai földbe ástott deszkákkal volt megerősítve, a sarkok pedig masszív oszlopokkal. Közepében a padlón egy négyzet alakú tűzhely, a bejárat a dél-nyugati oldalon volt, attól balra három vaddisznókoponya volt.” (SARAPULKIN 2003, 57-59.) (76.)

Az idézett írás címe ellenére, inkább a különböző korszakokhoz kötődő szovjet, orosz szerzők eredetvitáit ismerteti arról, hogy a helyi *előzmények nélküli* szaltovó régészeti kultúra a túlhangsúlyozott észak-kaukázusi alán-ász, (G. E. Afanaszjev), vagy az M. I. Artamonov szerinti: kazár–bolgár – a kazár pedig hun–bolgár, mely szkíta–szarmata alapon fejlődött – eredetű, vagy tanítványa, Pletnyeva által definiált: Kazár Kaganátus „állami kultúrája”.

Sajnos csak egy-egy rövid megjegyzés során merül fel, úgy az orosz, mint magyar részről az „ósmagyarok” esetleges szerepe, „mintha ott sem lettünk volna!”

A szaltovói és Kárpát-medencei leletpárhuzamok összevetése során sem található „meggyőző párhuzam” – [még a magyarokra oly jellemző lovastemetkezés, sír típusok, szablyák, tegez, hajkarika, kerámiák stb. esetén sem?] –, a hazai elemzések, ásatási megfigyelések, a feldolgozások hiánya miatt, állítja a *Szerző*.

Összefoglaló megállapítása: „A Kárpát-medence 10. századi leletanyagában ... jelenleg mindössze elenyésző szaltovói kapcsolat mutatkozik, mely régészetileg nem támogatja azt az elképzelést, hogy a magyar honfoglalás-kori hagyaték létrehozói, illetve azok közvetlen elődei több mint 100–150 évet töltöttek (volna) a szaltovói területeken, mint azt korábban feltételeztük”.

Nos, eme tudományos magyarázathoz nem tisztem hozzá szólni, inkább rábíznom az olvasóra, hogy vesse össze az itt tárgyalt 31 *ómagyar* olvasatot, az idézett mű szellemiségével!

A magyar nyelvű írásemlékek alapján bizonyosan újabb őstörténeti következtetéseket *kellene levonni*, amihez pár észrevételt tennék:

- Feltűnő, hogy a feliratok most sem varázsszövegek, kívánságot, óhajt kifejezők (a türk szövegek ilyenek), hanem egy hatalmas központ mindennapi életeseményeiről tudósító, magatartási-, erkölcsi normákat, bölcsességet oktató tanulságos példamondatok sora.
- A feliratok azt sugallják, hogy a gorogyiscse hosszabb idő óta megtelepedett, várat építeni tudó, vallást gyakorló, kultúrával rendelkező magyar törzsi, vagy törzsek vezéri székhelye lehetett, erre Artamonov is utalt. (i. m.)
- Mégsem lehet hihető, hogy a Kaukázusból az „iráni alánok” azért költöztek volna fel több mint 1000 km-re északra, hogy ott létrehozzák a szaltovói kultúrát, majd visszaköltözve magyar nyelvű feliratokat hagyjanak hátra!
- Igaza lenne G. E. Afanaszjevnek, hogy a szaltovó kultúrát a kaukázusi ás–alán variáns,⁽¹¹⁾ hozta létre? [Akik talán a szabír–ászok, a szarmat/gyarmat jászok?].
- Vajon a bizánci források a magyarokra, miért „szabír”-ként szoktak hivatkozni?

(11). Szegedi középkor történeti könyvtár 28. és MTA BTK MÓT Kiadványok 2. Budapest–Szeged, 2014.

Nos, nincs is más feladatom már, minthogy kigyűjtsem azt a 33 *ómagyar* rovásjelet (jobbról sorolva), amelyek a Majak vára felirataiban szólóként és ligatúrát alkotva megtalálhatók.

Mély hangrendű mássalhangzók:

$${}^1\mathbf{b} = \mathfrak{b}; {}^1\mathbf{d} = \mathfrak{d}, \mathfrak{c}; {}^1\mathbf{j} = \mathfrak{j}; {}^1\mathbf{k} = \mathfrak{k}, \mathfrak{g}; {}^1\mathbf{m} = \mathfrak{m}; {}^1\mathbf{r} = \mathfrak{r}, \mathfrak{r}, \mathfrak{r}, \mathfrak{r}, \mathfrak{r}; {}^1\mathbf{s} = \mathfrak{s};$$

$${}^1\mathbf{t} = \mathfrak{t}; {}^1\mathbf{v} = \mathfrak{v}$$

Magas hangrendű mássalhangzók:

$${}^2\mathbf{d} = \mathfrak{D}, \mathfrak{t}, \mathfrak{t}; {}^2\mathbf{j} = \mathfrak{j}; {}^2\mathbf{k} = \mathfrak{k}, \mathfrak{g}, \mathfrak{g}; {}^2\mathbf{l} = \mathfrak{l}, \mathfrak{l}, \mathfrak{l}; {}^2\mathbf{m} = \mathfrak{m}; {}^2\mathbf{s} = \mathfrak{s}; {}^2\mathbf{t} = \mathfrak{t}, \mathfrak{t}, \mathfrak{t}; {}^2\mathbf{v} = \mathfrak{v}$$

Vegyes hangrendű mássalhangzók:

$$\mathbf{CS} = \mathfrak{CS}; \mathbf{N} (?) ; \mathbf{G} = \mathfrak{g}; \mathbf{GY} = \mathfrak{g}; \mathbf{L} = \mathfrak{l}; \mathbf{N} = \mathfrak{n}, \mathfrak{n}; \mathbf{NY} = \mathfrak{ny}, \mathfrak{D}; \mathbf{SZ} = \mathfrak{s}, \mathfrak{s}; \mathbf{Z} = \mathfrak{z}$$

Magánhangzók: (a/á?) = \mathfrak{a} ; e/é = \mathfrak{e} ; e/o = \mathfrak{o} ; i = $\mathfrak{i}, \mathfrak{i}, \mathfrak{i}$; i/ü = $\mathfrak{u}, \mathfrak{u}, \mathfrak{u}$

Kéthangúak: ${}^1\mathbf{i}/{}^1\mathbf{j} = \mathfrak{ij}, \mathfrak{ij}$; ${}^1\mathbf{j}/{}^1\mathbf{l} = \mathfrak{jl}$; ${}^2\mathbf{j}/{}^2\mathbf{l} = \mathfrak{JL}$ és amelyek ${}^1(\mathbf{j}/\mathbf{l}) = {}^1\mathbf{lj}$; ${}^2(\mathbf{j}/\mathbf{l}) = {}^2\mathbf{lj}$, j-re szokták lágyítani az l-t, midőn j következik utána.¹¹

Törölni kell a korábbi ábécéből az alábbi, Pletnyevától átvett jeleket, amelyek az újabb értelmezés szerint ligatúrának bizonyultak:

$${}^2\mathbf{d} = \mathfrak{d}, \mathfrak{d}; {}^1\mathbf{l} = \mathfrak{l}; {}^1\mathbf{l}/\mathbf{j} = \mathfrak{lj}; {}^1\mathbf{m} = \mathfrak{m}; {}^1\mathbf{n} = \mathfrak{n}, \mathfrak{n}; {}^2\mathbf{r} = \mathfrak{r}; {}^1\mathbf{t} = \mathfrak{t}; \mathbf{e}/\mathbf{é} = \mathfrak{e}$$

Kaposvár, 2022. 09. 16.

Delibeli József
okl. építőmérnök

Könyvjegyzék:

Vékony Gábor: A székely írás. Budapest, (Nap kiadó) 2004.

Sebestyén Gyula: Rovás és rovásírás. Budapest, (Püski hasonmás kiadás), 1999.

Fogarasi D. János.: A magyar nyelv metaphysicája. Pesten, 1834. Letöltve: 2022. 04. 10.

Gyárfás Ágnes: A halotti beszéd mondattana. BME Miskolc, 2010.